

Nederlandse economische relaties die de Israëlische bezetting van Palestijnse en/of Syrische gebieden ondersteunen

**Een onderzoeksrapport in opdracht van
*United Civilians for Peace***

Profundo

September 2006

Profundo
Van Duurenlaan 9
1901 KX Castricum
Nederland
Tel: 0251-658385
Fax: 0251-658386
E-mail: vangelder@profundo.nl
Website: www.profundo.nl

© United Civilians for Peace (2006)

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
Inleiding	1
Hoofdstuk 1 Economische activiteiten in door Israël bezette gebieden	4
1.1 De economie van de nederzettingen	4
1.2 Economische relatie met de Europese Unie	5
1.3 Landbouw	6
1.4 Industrie.....	8
Hoofdstuk 2 Nederlandse import uit door Israël bezette gebieden	9
2.1 Statistieken.....	9
2.2 Groenten en fruit	11
2.3 Andere voedselproducten	16
2.4 Bloemen.....	18
2.5 Wijn	19
2.6 Andere dranken.....	23
2.7 Cosmetica.....	24
2.8 Plastic producten	25
2.9 Metaalproducten	28
2.10 Andere producten	32
2.11 Samenvatting.....	34
Hoofdstuk 3 Andere Nederlandse bedrijfsrelaties met de bezette gebieden	36
3.1 Nederlandse bedrijven die investeren in de bezette gebieden	36
3.2 Nederlandse diensten die de Israëlische bezetting ondersteunen.....	38
3.3 Nederlandse investeringen van bedrijven actief in de bezette gebieden	40
3.4 Samenvatting.....	45
Hoofdstuk 4 Nederlandse bevordering van economische relaties met Israël	46
4.1 Introductie	46
4.2 Nederlandse overheidsinstellingen en -departementen.....	46
4.3 Particuliere organisaties en bedrijven.....	50
Hoofdstuk 5 Nederlandse economische relaties met geselecteerde buitenlandse bedrijven	55
5.1 Introductie	55
5.2 Caterpillar	56

5.2.1	Introductie	56
5.2.2	Nederlandse dochterondernemingen	56
5.2.3	Financiële diensten door een Nederlandse bank.....	57
5.3	Cement Roadstone Holdings	58
5.3.1	Introductie	58
5.3.2	Nederlandse dochterondernemingen	59
5.4	Veolia Environnement.....	59
5.4.1	Introductie	59
5.4.2	Nederlandse dochterondernemingen	60
Appendix 1	Index van bedrijven en organisaties.....	62
Appendix 2	Literatuurverwijzingen	65

Samenvatting

Israël houdt vanaf 1967 de Westelijke Jordaanoever (inclusief Oost-Jeruzalem), de Gazastrook en de Golan Hoogvlakte bezet. Deze gebieden bevinden zich voorbij de *Groene Lijn*, de internationaal erkende grens van de staat Israël. Israël heeft nederzettingen in deze bezette gebieden gevestigd, wat volgens het internationaal recht (de *Vierde Conventie van Genève*) illegaal is.

Israëls nederzettingen in de Gazastrook zijn in augustus 2005 ontmanteld. Op de Westelijke Jordaanoever en de Golan Hoogvlakte echter worden nederzettingen continu uitgebreid en nieuwe nederzettingen gevestigd. Deze nederzettingen zijn een bron van ernstige en systematische mensenrechtenschendingen, die het dagelijkse leven van miljoenen Palestijnen en enkele duizenden Syriërs schaden die onder de Israëlische bezetting leven. Daarnaast vormen deze nederzettingen een serieuze belemmering om vrede te bewerkstelligen tussen Israëli's en Palestijnen.

Zakelijke activiteiten en mensenrechten

Zakelijke activiteiten in de nederzettingen en de daaraan verbonden industriële zones zijn van groot belang voor de economische levensvatbaarheid van de nederzettingen. Landbouwbedrijven die groente, fruit en bloemen produceren spelen een belangrijke rol, maar industrieën die voedselproducten, plasticproducten, cosmetica en vele andere producten produceren zijn ook van betekenis voor de economie van de nederzettingen. Vele internationale bedrijven hebben handel- en investeringsrelaties met deze nederzettingenbedrijven, waardoor ze betrokken zijn bij activiteiten die leiden tot mensenrechtenschendingen.

United Civilians for Peace (UCP) - een samenwerkingsverband van zes vredes- en ontwikkelingsorganisaties in Nederland - pleit voor een oplossing van het Israëlisch-Palestijnse conflict die in overeenstemming is met het internationale recht. Volgens UCP belemmeren internationale handelsrelaties met de bezetting een dergelijke oplossing. UCP heeft daarom opdracht gegeven voor dit rapport, dat als doel heeft de Nederlandse economische relaties met de Israëlische bezetting van Palestijnse en Syrische gebieden in kaart te brengen.

Het onderzoek heeft 35 Nederlandse bedrijven geïdentificeerd die directe of indirecte relaties onderhouden met de bezetting van Palestijnse en/of Syrische gebieden: 21 bedrijven met een Nederlands hoofdkantoor en 14 Nederlandse dochterondernemingen van Israëlische bedrijven.

Handelsbetrekkingen

Producten uit de nederzettingen zijn niet gemakkelijk te identificeren op de Nederlandse markt, aangezien zij meestal het etiket "Made in Israel" dragen. De etikettering van nederzettingenproducten als zijnde Israëlisch moet tegen de achtergrond van het *EU-Israël Associatieverdrag* worden gezien. Volgens dit akkoord, dat in juni 2000 werd gesloten, zijn Israëlische exportproducten bestemd voor de Europese Unie vrijgesteld van importheffingen. De EU neemt al lange tijd het standpunt in dat producten uit de nederzettingen niet in aanmerking komen voor deze handelsvoordelen. Sinds februari 2005 is een overeenkomst van kracht die vereist dat op Israëlische goederen die naar de EU worden geëxporteerd de plaats van herkomst wordt aangegeven. Dit stelt de douaneautoriteiten van de EU-lidstaten in staat om Israëlische producten van nederzettingenproducten te onderscheiden. Of deze overeenkomst effectief werkt, is niet bekend.

Ondanks deze verwarrende etiketteringspraktijken zijn in totaal 23 Israëlische nederzettingenbedrijven geïdentificeerd die naar Nederland exporteren:

- Groente en fruit: Agrexco, Arava, Hadiklaim, Jordan Plains
- Andere voedselproducten: Adanim Tea, Amnon & Tamar, Oppenheimer
- Bloemen: Agrexco
- Wijn: Barkan, Carmel, Golan Heights, Tishbi
- Andere dranken: Soda-Club
- Cosmetica: Dead Sea Laboratories, Intercosma
- Plasticproducten: Keter Plastic, Mapal Plastic Products, Tip Top Toys
- Metaalproducten: A.R.I. Flow Control Accessories, Mul-T-Lock
- Andere producten: Afic, Bio-Lab, Caesarea Carpets, Ofertex Industries

In de meeste gevallen exporteren deze bedrijven goederen die in nederzettingen zijn vervaardigd naar Nederland, in sommige gevallen vermengd met goederen die in Israël zijn geproduceerd. In sommige gevallen zijn de geëxporteerde producten in Israël vervaardigd, maar wordt het bedrijf toch in dit rapport opgenomen aangezien het een groot kantoor of een fabriek in een nederzetting heeft.

Van een deel van deze 23 bedrijven zijn bij elkaar 25 Nederlandse handelspartners gevonden: 8 Nederlandse marketingdochters van de betreffende Israëlische bedrijven en 17 Nederlandse verkopers en importeurs. Groente en fruit die door deze bedrijven uit de nederzettingen worden geëxporteerd, worden door de meeste Nederlandse supermarktketens verkocht, voornamelijk onder de merknamen Carmel en Jaffa. Bloemen van Agrexco worden breed gedistribueerd in Nederland. Andere producten die geëxporteerd worden door bedrijven uit de nederzettingen, worden verkocht door bekende Nederlandse winkelketens.

Andere bedrijfsrelaties met de bezette gebieden

Er zijn twee Nederlandse bedrijven geïdentificeerd met investeringen in nederzettingen in door Israël bezette gebieden:

- Soda-Club is een Israëlische producent van frisdrank, die zijn juridische zetel naar de Nederlandse Antillen heeft verplaatst en zijn houdstermaatschappij naar Nederland. Soda-Club produceert koolzuurtoevoegende apparaten in een nederzetting op de bezette Westelijke Jordaanoever.
- Unilever is een van oorsprong Brits-Nederlands bedrijf voor voedselproducten, schoonmaakmiddelen en lichaamsverzorgingsproducten, dat 51% van de aandelen bezit van een zoutjes- en snackfabriek in een nederzetting op de bezette Westelijke Jordaanoever.

Twee Nederlandse bedrijven hebben infrastructurele diensten en producten geleverd die de Israëlische bezetting van Palestijnse gebieden ondersteunen:

- Interwand Eibergen levert glazen wanden voor een nieuw terminalgebouw bij de Erez grensovergang tussen Israël en de bezette Gazastrook, die beheerd wordt door het Israëlische Departement voor Veiligheid.
- Riwal verhuurt mobiele kranen die gebruikt worden bij de bouw van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever.

Zes Israëlische bedrijven met activiteiten in de door Israël bezette gebieden hebben in totaal 14 dochterbedrijven in Nederland:

- Agrexco: heeft twee marketingdochters in Nederland voor de verkoop van bloemen, groenten en fruit;
- Arava: heeft twee marketingdochters in Nederland voor de verkoop van groenten en fruit;

- Bio-Lab: heeft in Nederland een dochteronderneming die chemische middelen op de markt brengt;
- Keter Plastic: heeft verschillende dochterondernemingen in Nederland die plastic huishoudartikelen en opbergproducten op de markt brengen (Allibert, Curver), die plastic tuinmeubelen produceren (Jardin Netherlands) en die andere BV's beheren (Jardin International Holding);
- Mapal Plastic Products: heeft een dochteronderneming in Nederland die plastic producten op de markt brengt;
- Mayanot Eden: heeft een *joint-venture* in Nederland met Danone die gebotteld water op de markt brengt en daarnaast twee financierings- en houdstermaatschappijen in Nederland.

Bevordering van economische relaties

De Nederlandse minister van Buitenlandse zaken stelde in november 2005 dat "indien een Nederlands bedrijf de ambassade zou verzoeken om hulp bij het zakendoen met een bedrijf in een nederzetting (of vice versa) de Nederlandse ambassade geen medewerking verleent." Maar in de praktijk is het beleid van Nederlandse overheidsorganen en -instellingen betreffende economische banden met Israëliische nederzettingen in door Israël bezette gebieden minder eenduidig:

- EVD: economische relaties met nederzettingen zijn niet uitgesloten;
- Atradius: economische relaties met nederzettingen zijn niet uitgesloten;
- Ministerie van Landbouw: verwijst vragen naar de Nederlandse ambassade;
- *Netherlands Foreign Investment Agency*: beleid onduidelijk;
- Nederlandse Ambassade in Israël: economische banden met nederzettingen worden niet gefaciliteerd, maar bedrijven uit de nederzettingen kunnen gebruik maken van het handelsportaal van de ambassade op het Internet.

Verschillende Nederlandse particuliere bedrijven en organisaties bevorderen ook economische relaties tussen Nederland en Israël. De volgende informatie is aangetroffen over hun beleid ten aanzien van economische relaties met Israëliische nederzettingen in de bezette gebieden:

- Kamer van Koophandel Nederland-Israël: economische banden met nederzettingen zijn niet uitgesloten;
- Christenen voor Israël / Israël Producten Centrum: import van verschillende producten uit nederzettingen;
- Federatie Nederlandse Zionisten: onderdeel van de World Zionist Organisation die actief investeert in de nederzettingen;
- Israël Office Delft: relaties met Kfar Sava, niet met nederzettingen;
- Joods Nationaal Fonds: onderdeel van de Jewish National Fund die nederzettingen financiert;
- Israël Desk van KPMG: economische banden met nederzettingen zijn niet uitgesloten;
- OPTIN: economische banden met nederzettingen zijn niet uitgesloten.

Economische banden met geselecteerde buitenlandse bedrijven

Tot slot zijn de Nederlandse economische relaties met drie buitenlandse bedrijven onderzocht, omdat deze drie bedrijven internationaal sterk worden bekritiseerd door de Presbyterian Church (U.S.A.), Amnesty International en andere organisaties om hun bijdrage aan de Israëliische bezetting van de Palestijnse gebieden.

- Caterpillar is een Amerikaanse producent van zware apparatuur die door het Israëlische leger gebruikt wordt voor het vernielen van Palestijnse huizen en de aanleg van infrastructuur in de Israëlische nederzettingen. Caterpillar heeft verschillende dochterondernemingen in Nederland die zich bezig houden met logistiek, productie en financiële dienstverlening en een bankrelatie met ABN AMRO Bank.
- Het Ierse bedrijf Cement Roadstone Holdings is mede-eigenaar van de belangrijkste cementleverancier van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordanoever. CRH heeft verschillende dochterondernemingen in Nederland, inclusief 129 Gamma en Karwei winkels.
- Het Franse bedrijf Veolia Environnement bouwt een *light rail system* dat Jeruzalem verbindt met Israëlische nederzettingen in en rond bezet Oost-Jeruzalem op de bezette Westelijke Jordanoever. In Nederland bezit Veolia Environnement verschillende publieke transportondernemingen die bus-, taxi- en veerpontvervoer aanbieden in een aanzienlijk deel van Nederland.

Inleiding

Israël houdt vanaf 1967 de Westelijke Jordaanoever (inclusief Oost-Jeruzalem), de Gazastrook en de Golan Hoogvlakte bezet. De Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook staan bekend als de bezette Palestijnse gebieden, de Golan Hoogvlakte is onderdeel van Syrië. Deze gebieden bevinden zich voorbij de *Groene Lijn*, de internationaal erkende grens van de staat Israël.

Ondanks het feit dat ze bezet zijn, heeft Israël in deze gebieden nederzettingen gevestigd. Volgens het internationale recht zijn nederzettingen illegaal. Artikel 49 van de *Vierde Conventie van Genève* (deel 1) stelt: "De bezettende macht zal geen delen van de eigen bevolking deporteren of transfereren naar gebieden die hij bezet."

Israëls nederzettingen in de Gazastrook zijn in augustus 2005 ontmanteld. Op de Westelijke Jordaanoever en de Golan Hoogvlakte worden nederzettingen continu uitgebreid en nieuwe gesticht. Zoals mensenrechtenorganisaties hebben gedocumenteerd en gerapporteerd, zijn deze nederzettingen een bron van ernstige en systematische mensenrechtenschendingen die het dagelijkse leven schaden van miljoenen Palestijnen en enkele duizenden Syriërs die onder Israëlische bezetting leven. Bovendien vormen deze nederzettingen een serieuze belemmering voor vrede tussen Israël en de Palestijnen.

Internationale handelsrelaties dragen bij aan de economische levensvatbaarheid van de nederzettingen. Hierdoor zouden buitenlandse bedrijven direct of indirect kunnen bijdragen aan mensenrechtenschendingen die voortkomen uit de aanwezigheid van de nederzettingen en het regime waarmee ze verbonden zijn. Dit is in strijd met de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven waaraan zij invulling moeten geven door het respect voor de mensenrechten te bevorderen binnen het domein van hun activiteiten en invloedssfeer. Zij dienen meer te doen dan slechts de nationale wetgeving na te leven in het land waarin zij opereren. Bedrijven moeten ook de regels van het internationale recht naleven. Zij dienen informatie in te winnen over de lokale mensenrechtensituatie. Op basis van die informatie moeten zij overwegen hoe te investeren en te handelen. Bedrijven mogen nooit directe steun leveren aan mensenrechtenschendingen.

Echter, in het geval van de bezetting van Palestijnse en Syrische gebieden door Israël zijn veel internationale bedrijven betrokken bij activiteiten die leiden tot mensenrechtenschendingen of faciliteren zij dergelijke activiteiten. *United Civilians for Peace* wil weten of tot deze bedrijven ook Nederlandse bedrijven behoren.

United Civilians for Peace (UCP) is een samenwerkingsverband in Nederland van zes vredes- en ontwikkelingsorganisaties (Cordaid, OxfamNovib, ICCO, Pax Christi, IKV en Kerkinactie). Het is in 2001 opgericht om een oplossing van het Israëliësch-Palestijnse conflict te bevorderen die in overeenstemming is met het internationale recht. In de visie van UCP staan internationale handelsrelaties met de bezetting een dergelijke oplossing in de weg.

UCP heeft opdracht gegeven voor dit onderzoek naar de Nederlandse economische relaties met de Israëlische bezetting van Palestijnse en Syrische gebieden. Het onderhavige rapport is in de eerst plaats gewijd aan het blootleggen van economische relaties van Nederlandse bedrijven met bedrijven die opereren in nederzettingen in door Israël bezette gebieden.

Bovendien identificeert het onderzoek welke Nederlandse overheids- en particuliere organisaties en instellingen handelsrelaties bevorderen tussen Nederland en Israël en, in het bijzonder, wat hun beleid is ten aanzien van bedrijven die in nederzettingen gevestigd zijn.

Tenslotte presenteert het onderzoek een aantal economische banden tussen Nederlandse bedrijven en/of Nederland en een aantal buitenlandse bedrijven die in sterke mate betrokken zijn bij het op verschillende manieren faciliteren of ondersteunen van de bezetting.

Er moet opgemerkt worden dat dit onderzoek verre van uitputtend is, aangezien bedrijven, organisaties en instellingen er vaak een belang bij hebben om hun relaties met de Israëlische bezetting verborgen te houden. Toch is een verscheidenheid aan relaties geïdentificeerd, hetgeen een aanzet zou kunnen geven tot verder onderzoek.

De structuur van dit rapport is als volgt: Hoofdstuk 1 geeft een algemeen overzicht van economische activiteiten in de nederzettingen in de door Israël bezette gebieden en haalt naar voren in welke economische sectoren de bedrijven in de nederzettingen actief zijn. Ook worden de handelsrelaties met de Europese Unie weergegeven.

Vervolgens wordt in Hoofdstuk 2 de Nederlandse import uit nederzettingen in de bezette gebieden behandeld. Voor elk bedrijf dat uit de bezette gebieden naar Nederland exporteert, worden adresgegevens en andere gegevens vermeld. Voor zover mogelijk worden ook hun handelspartners in Nederland geïdentificeerd. Elke paragraaf behandelt een andere groep producten die uit de nederzettingen naar Nederland wordt geëxporteerd: groenten en fruit, andere voedselproducten, bloemen, wijn, andere dranken, cosmetica en overige producten.

Hoofdstuk 3 zoekt de overige bedrijfsrelaties uit tussen Nederland en nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Nederlandse bedrijven die investeren in de nederzettingen worden geïdentificeerd en beschreven, Nederlandse bedrijven die diensten leveren waarmee de bezetting ondersteund wordt, alsmede bedrijven in nederzettingen met dochterondernemingen in Nederland.

Hoofdstuk 4 onderzoekt welke Nederlandse overheids- en particuliere organisaties en instellingen handelsrelaties tussen Nederland en Israël bevorderen en in het bijzonder wat hun beleid is ten aanzien van bedrijven die in nederzettingen zijn gevestigd.

Tot slot worden in Hoofdstuk 5 de Nederlandse economische relaties beschreven met drie buitenlandse bedrijven die internationaal sterk worden bekritiseerd om hun bijdrage aan de Israëlische bezetting van de Palestijnse gebieden.

Het onderzoek voor dit rapport is grotendeels in het najaar van 2005 uitgevoerd. In mei 2006 is het onderzoeksrapport, oorspronkelijk geschreven in het Engels, naar het Nederlands vertaald door Dirk Hamaker. Tot september 2006 zijn diverse aanvullingen toegevoegd, met name in de paragrafen 2.2, 0 en 5.4.

Het onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd en alle gebruikte bronnen zijn vermeld. Desondanks kan niet worden uitgesloten dat een of meerdere van de geïdentificeerde relaties intussen beëindigd is/zijn of ten onrechte wordt/worden vermeld in het gebruikte bronnenmateriaal.

Om de genoemde bedrijven de kans te geven onjuiste of verouderde informatie te corrigeren, zijn zij voorafgaand aan de publicatie van dit onderzoeksrapport door UCP benaderd. Alle 40 bedrijven die met naam en adres worden genoemd en die in Nederland zijn gevestigd zijn aangeschreven: 23 Nederlandse bedrijven, 14 Nederlandse dochterondernemingen van Israëlische bedrijven en 3 Nederlandse dochterondernemingen van bedrijven uit Ierland, de Verenigde Staten en Frankrijk.

Deze bedrijven zijn in juli en augustus per brief geïnformeerd dat dit rapport gepubliceerd zou worden. In de brieven werden de bevindingen over het desbetreffende bedrijf gepresenteerd, die in het onderzoek naar voren waren gekomen. De bedrijven werd om een toelichting gevraagd “op de aard van de bedrijfsrelatie met de Israëlische bezetting (vooral de nederzettingen) en de visie van het bedrijf op de noodzaak bij te dragen aan de bescherming van de mensenrechten.”

Van de 40 bedrijven die zijn aangeschreven, zijn 9 reacties ontvangen (in sommige gevallen ging het om een gezamenlijke reactie van verschillende zusterbedrijven). In vier gevallen gaven deze reacties aanleiding om de informatie in het rapport over het bedrijf aan te passen of aan te vullen.

Hoofdstuk 1 Economische activiteiten in door Israël bezette gebieden

1.1 De economie van de nederzettingen

Israël houdt vanaf 1967 de Westelijke Jordaanoever (inclusief Oost-Jeruzalem), de Gazastrook en de Golan Hoogvlakte bezet. De Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook zijn bekend als de bezette Palestijnse gebieden, de Golan Hoogvlakte is onderdeel van Syrië. Deze gebieden bevinden zich voorbij de *Groene Lijn*, de internationaal erkende grens van de staat Israël.

Ondanks het feit dat ze bezet zijn, heeft Israël in deze gebieden nederzettingen gevestigd. Volgens het internationale recht zijn nederzettingen illegaal. Artikel 49 van de *Vierde Conventie van Genève (deel 1)* stelt: "De bezettende macht zal geen delen van de eigen bevolking deporteren of transfereren naar gebieden die hij bezet".¹

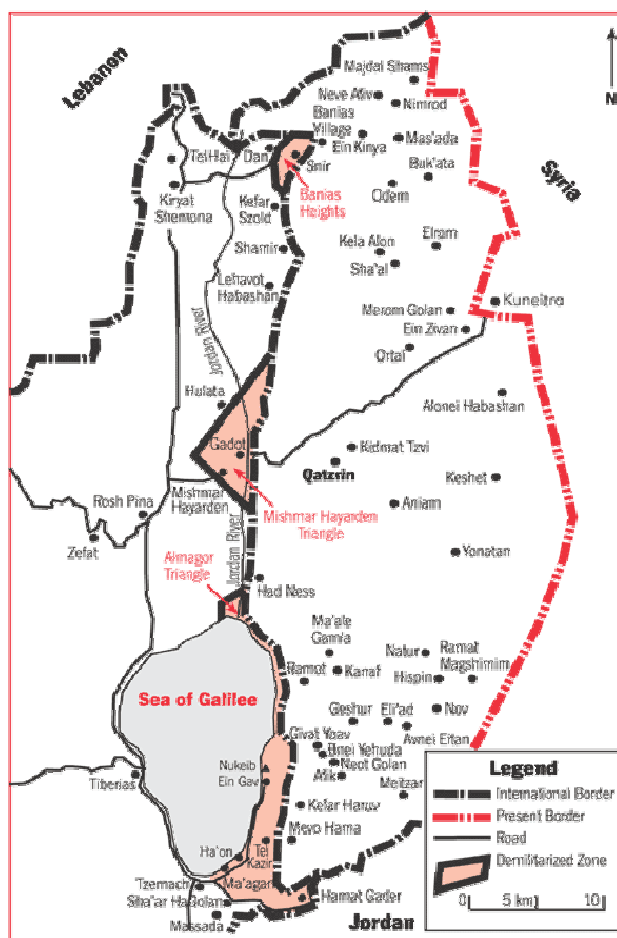

Figuur 1. Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever

Israëls nederzettingen in de Gazastrook zijn in augustus 2005 ontmanteld. Op de Westelijke Jordaanoever en de Golan Hoogvlakte worden nederzettingen echter continu uitgebreid en nieuwe gesticht.

In de nederzettingen en de daarmee verbonden industriële zones opereert een groot aantal Israëlische bedrijven in verschillende sectoren. Landbouwproducten (bloemen inbegrepen) zijn van groot belang, maar industrieën die voedselproducten, plasticproducten, cosmetica en vele andere producten produceren zijn ook van betekenis.

Ondanks deze activiteiten lijkt de gehele kosten-baten balans van de nederzettingen voor de Israëlische economie negatief te zijn. Een precieze schatting is moeilijk te maken, aangezien het lastig is de kosten van de nederzettingen van de kosten van de bezetting zelf te onderscheiden. Het *Alternative Information Center* publiceerde in 2005 de schatting dat sinds 1967 de totale kosten van de nederzettingen ongeveer US\$ 97 miljard bedragen.²

Figuur 2. Israëlische nederzettingen in de bezette Golan Hoogvlakte

1.2 Economische relatie met de Europese Unie

De Israëlische overheid schat de waarde van de jaarlijkse export uit de nederzettingen naar Europa op ongeveer US\$ 200 miljoen, voor het grootste deel bestaand uit landbouwproducten, snijbloemen, textiel, cosmetica en wijn. Wanneer daarbij de export van producten die geheel of gedeeltelijk in de bezette gebieden zijn geproduceerd wordt opgeteld, zou het kunnen gaan om een totale export van US\$ 2 miljard per jaar. Dat komt neer op 20 procent van de totale Israëlische export naar de EU.³

In juni 2000 werd het *Associatieverdrag tussen de Europese Unie en Israël* van kracht, dat de bilaterale relaties tussen de Europese Unie en Israël reguleert. Onder deze overeenkomst zijn Israëlische exporten vrijgesteld van importheffingen.

Gedurende de afgelopen 5 jaar heeft er echter een felle discussie gewoed tussen Israël en de Europese Unie als gevolg van Israëls *de facto* toepassing van het EU-Israël Associatieverdrag op de bezette gebieden. Israël behandelt deze gebieden als een deel van haar nationaal grondgebied, terwijl zij volgens het internationale recht geen deel uitmaken van Israël. Daardoor komen producten uit de nederzettingen niet in aanmerking voor handelsvoordelen, zoals vrijstelling van importheffing.

Pas in augustus 2004 werd een overeenkomst in deze zaak bereikt, die in februari 2005 van kracht werd. Volgens deze overeenkomst moest op Israëlische goederen die naar de EU worden geëxporteerd de plaats van herkomst worden aangegeven, waardoor de douaneautoriteiten van de EU-lidstaten in staat zouden worden gesteld om Israëlische producten te onderscheiden van nederzettingenproducten.⁴ Of deze overeenkomst effectief werkt, is niet bekend.

Het Israëlische Ministerie van Industrie, Handel en Werkgelegenheid schatte in november 2004 dat US\$ 150 miljoen aan exporten afkomstig is uit nederzettingen in de bezette gebieden. Vanwege de nieuwe overeenkomst met de EU zullen de exporteurs naar schatting US\$ 8 miljoen aan importheffingen verliezen. Het ministerie heeft aan een voorstel gewerkt om de exporteurs tegen dit verlies te verzekeren.

Volgens het Israëlische tijdschrift *Globes* zou de *Inbal Insurance Company*, in handen van de regering en gespecialiseerd in het verzekeren van speciale risico's, deze compensatie beheren. *Inbal Insurance* zou de EU-douaneheffingen op Israëlische goederen uit de bezette gebieden absorberen, terwijl de exporteurs slechts een symbolische verzekeringspremie zouden betalen.⁵ Of dit verzekeringsplan daadwerkelijk is ingevoerd, is niet bekend.

1.3 Landbouw

Landbouw is een zeer belangrijke economische sector in Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. In de nederzettingen worden verschillende landbouwproducten verbouwd, met name in de Jordaanvallei. Veel van deze producten zijn bedoeld voor de exportmarkt, voornamelijk de Europese Unie. De belangrijkste landbouwproducten voor de export zijn:⁶

- avocado's
- dadels
- bloemen (o.a. roos, anjer, gipskruid)
- grapefruits
- druiven (als zodanig en verwerkt tot wijn)
- kruiden
- meloenen
- andere citrusvruchten
- tomaten
- kersen
- aubergines
- komkommers
- peper

Producten die voornamelijk voor de thuismarkt worden verbouwd zijn:

- maïs
- uien
- aardappelen

Verschillende bronnen geven aan dat oogsten die in de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden geproduceerd zijn, worden vermengd met andere oogsten uit Israël. Dit gebeurt in de verpakkingsfaciliteiten van de grote exportbedrijven. Het is daarom zinvol om naar de officiële exportstatistieken betreffende de landbouw te kijken, in het achterhoofd houdend dat deze export deels afkomstig is uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Vergelijkende cijfers voor de Israëlische landbouwexport over de afgelopen tien jaar worden in Tabel 1 weergegeven.⁷

Product	eenheid	1995	2000	2004
Avocado's	duizend ton	38.8	29.8	33.9
Citrusvruchten	duizend ton	333.4	283.8	137.8
Meloenen	duizend ton	17.5	18.8	10.5
Ander fruit	duizend ton	31.2	28.9	37.1
Aardappels	duizend ton	30.4	105.1	251.6
Groenten	duizend ton	33.0	61.7	108.7
Katoen, pluksel	duizend ton	34.9	14.4	24.5
Totaal	duizend ton	519.2	542.5	604.1
Bloemen	US\$ miljoen	193.5	140.0	238.8

Zoals Tabel 1 laat zien is het totale volume van landbouwproducten slechts weinig toegenomen in de afgelopen tien jaar, terwijl individuele productgroepen tegenstrijdige ontwikkelingen laten zien. Citrusvruchten hebben hun dominante positie verloren aangezien de export van citrusvruchten met 59% is afgenomen. De export van katoen en meloenen is ook aan het afnemen, terwijl de export van groenten en aardappelen in snel tempo aan het stijgen is. De export van avocado's, andere vruchten en bloemen is aan fluctuatie onderhevig.

Officiële exportstatistieken laten niet zien hoeveel van Israëls landbouwexport afkomstig is uit de Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Oogststatistieken voor de nederzettingen en voor Israël geven echter wel een indicatie (zie Tabel 2).⁸

Tabel 2 Geogste arealen in Israël en in de Israëlische nederzettingen (2003)			
Productgroep / Regio	Israël (ha)	Westelijke Jordaanoever & Gaza (ha)	Westelijke Jordaanoever & Gaza als % van totaal
Akkerbouw (maïs, graan)	135,480	3,670	2.6%
Groenten, aardappelen en meloenen	67,060	3,620	5.1%
Citrusvruchten plantages	19,580	680	3.4%
Andere plantages	43,550	2,280	5.0%
Totaal	265,670	10,250	3.7%

Zoals Tabel 2 laat zien, neemt het landbouwgebied dat in de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever is ontwikkeld 3,7% in beslag van het gehele gebied in Israël plus de nederzettingen. Dit is een indicatie van de statistische kans dat export van fruit zonder label en groenten bestaat uit producten uit de nederzettingen. Het percentage voor groenten, aardappelen en meloenen en andere plantages (druiven, dadels) is hoger, boven de 5%. De recente ontmanteling van de nederzettingen in de Gazastrook heeft deze cijfers waarschijnlijk niet significant beïnvloed, aangezien het landbouwgebied in de nederzettingen in Gaza veel kleiner was dan het landbouwgebied in de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever.

Volgens een rapport in een handelstijdschrift zijn meer dan 200 landbouwbedrijven die opereerden in de nederzettingen in de Gazastrook voornemens zich weer te richten op landbouwproductie in navolging van de vestiging van nieuwe nederzettingen in het noordelijke en westelijke deel van de Negev (buiten de door Israël bezette gebieden).⁹

1.4 Industrie

Vele industrieën zijn actief in Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden, voornamelijk in de grote industriële zones zoals Atarot, Edomim en Barkan op de Westelijke Jordaanoever en Katzrin op de Golan Hoogvlakte. De volgende industrieën zijn sterk vertegenwoordigd:¹⁰

- plasticproducten
- metaalproducten
- textiel
- tapijten
- cosmetica
- voedselproducten
- wijn

Data over de exporten van deze industrieën naar de Europese Unie zijn niet beschikbaar.

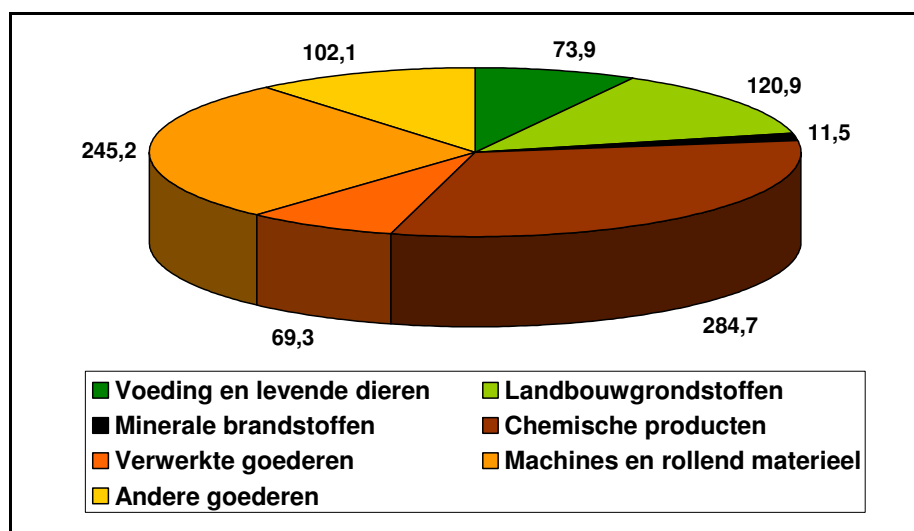
Hoofdstuk 2 Nederlandse import uit door Israël bezette gebieden

2.1 Statistieken

Nederland is wereldwijd de op drie na grootste handelspartner van Israël. In Tabel 3 worden de cijfers weergegeven van de totale Nederlandse import uit Israël (plus de bezette gebieden):¹¹

Jaar	Import (€ miljoen)
2001	827,5
2002	870,0
2003	902,5
2004	908,2

Het volgende figuur geeft een overzicht van Nederlandse import uit Israël (plus de bezette gebieden), ingedeeld naar de belangrijkste productcategorieën:¹²

Figuur 3. Nederlandse import uit Israël en bezette gebieden (2004) in € miljoen

Zoals Figuur 3 laat zien zijn de belangrijkste importproducten uit Israël (plus de bezette gebieden) landbouwproducten (voedsel en levende dieren plus landbouwgrondstoffen), chemische producten en machines en rollend materieel.

In Tabel 4 worden meer details weergegeven met betrekking tot de Nederlandse import van landbouwproducten uit Israël (plus de bezette gebieden).¹³

Tabel 4 Nederlandse landbouwimport uit Israël (plus de bezette gebieden) in € 1.000			
	2002	2003	2004
Paprika's	20.034	19.800	31.722
Prei	1.892	2.098	2.238
Tomaten	4.390	4.647	4.256
Andere groenten	2.267	2.334	2.486
Groenten (totaal)	28.583	28.879	40.702
Grapefruits	2.037	2.024	902
Mandarijnen	75	275	340
Andere citrusvruchten	560	642	632
Aardbeien	2.006	2.415	4.070
Druiven	1.617	461	793
Meloenen	2.244	1.513	1.047
Avocado's	4.131	2.944	3.299
Litchi's en anderen	630	232	519
Mango's en guave	716	1.627	394
Ander vers fruit	4.717	3.983	4.653
Bevroren fruit	579	355	729
Dadels	1.725	1.903	1.969
Ander gedroogd fruit	0	14	23
Geconserveerde citrusvruchten	934	1.244	1.023
Ander geconserveerd fruit	557	93	106
Grapefruitsap	14.460	10.580	8.918
Sinaasappelsap	4.337	3.757	3.241
Andere vruchtensappen	478	765	463
Fruit (totaal)	41.803	34.827	33.121
Narcissenbollen	926	143	540
Andere bloembollen	1.175	1.139	699
Anjers	2.148	1.528	711
Rozen	12.793	8.968	6.831
Andere snijbloemen	68.379	60.141	53.168
Gebladerte en mos	13.219	15.480	15.825
Kasplanten	6.971	8.116	8.372
Andere planten	412	318	701
Bloemen en planten (totaal)	106.023	95.833	86.847
Noten	227	188	169
Specerijen en kruiden	3.574	4.805	6.037
Totaal landbouwimport	180.210	164.532	166.876

Uit Tabel 4 blijkt dat meer dan de helft van de Nederlandse import uit Israël (plus de bezette gebieden) uit bloemen en planten bestaat. Snijbloemen zijn de belangrijkste categorie, gevolgd door paprika's. Andere belangrijke categorieën zijn aardbeien en avocado's, kruiden en specerijen, grapefruitsap en tomaten.

In deze statistieken over de handelsrelaties tussen Nederland en Israël (plus de bezette gebieden) zijn de handelsrelaties verborgen tussen Nederlandse bedrijven en bedrijven die actief zijn in Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Het is moeilijk om te beoordelen hoeveel Nederlandse bedrijven handelsrelaties hebben met bedrijven die actief zijn in Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden en hoe belangrijk deze handelsrelaties in financieel opzicht zijn.

De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken beantwoordde vragen van de Tweede Kamer in november 2005 met de opmerking: "Mij zijn geen Nederlandse bedrijven bekend die op dit moment handel drijven met bedrijven in de nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden."¹⁴ Deze handelsbetrekkingen bestaan echter wel degelijk. De volgende paragrafen geven een groot aantal gevallen weer, maar de lijst is waarschijnlijk niet uitputtend.

2.2 Groenten en fruit

De volgende Israëlische landbouwbedrijven en -organisaties zijn waarschijnlijk betrokken bij de export van groenten en fruit uit de Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden naar Nederland:

- **Agrexco Agricultural Export Company**

121 Ha'hashmonaim Street
P.O. Box 20601
Tel Aviv 61206
Israël
Telefoon: +972-3-5630900
Fax: +972-3-563-0988
E-mail: info@agrexco.com
Website: www.agrexco.com

Agrexco Agricultural Export Company Ltd. is Israëls grootste exporteur van verse landbouwproducten. Agrexco brengt jaarlijks 330.000 ton op de markt, waarvan 49% groenten is, 24% bloemen, 11% fruit, 6% citrusvruchten, 6% planten en kweekmateriaal en 4% algemene producten en bewerkt voedsel. Agrexco is een samenwerkingsverband van de Israëlische regering (50%), Israëlische telers die door 's lands productie- en marketingbestuur vertegenwoordigd zijn (25%) en het Tnuva samenwerkingsverband (25%). De jaarlijkse omzet komt neer op € 540 miljoen in 2004, grotendeels bestaand uit export naar de EU.

De meeste producten worden onder de merknaam Carmel geëxporteerd. Agrexco exporteert ook citrusvruchten onder de merknaam Jaffa, maar ook andere bedrijven exporteren citrusvruchten onder deze merknaam (zie Citrus Marketing Board hieronder). In het verleden had Agrexco een officiële monopoliepositie voor alle export van landbouwproducten, maar deze positie is in de jaren negentig afgeschaft. Agrexco exporteert meer dan 100 producten en heeft circa 4.000 boeren gecontracteerd voor de levering van producten.¹⁵

Agrexco is tevens de belangrijkste exporteur van landbouwproducten (druiven, dadels, grapefruits en andere citrusvruchten, kruiden, groenten, meloenen en bloemen) uit de Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever. Deze producten worden meestal verkocht onder de merknaam Carmel.¹⁶ Citrusvruchten uit de nederzettingen worden onder de merknaam Jaffa verkocht en dadels onder de merknaam Jordan Plains (zie Jordan Plains Development Corporation hieronder). Agrexco beweert dat slechts 1-2% van de verkoop afkomstig is uit nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Dit zou neerkomen op € 5-10 miljoen per jaar.¹⁷

In augustus 2005 heeft Agrexco ook een exportovereenkomst getekend met het Palestijnse bedrijf PalTrade, dat de kassen heeft overgenomen van de Israëlische kolonisten in de Gazastrook nadat de nederzettingen aldaar ontmanteld waren. De kassen bestrijken een gebied van ongeveer 240 hectare en bieden werkgelegenheid aan 3.800 werknemers. PalTrade is een particuliere onderneming die is opgezet door vooraanstaande Palestijnse zakenmannen onder toezicht van het Palestijnse Ministerie van Financiën, met het doel de vestiging van nieuwe particuliere bedrijven te ondersteunen. Aangezien Gaza geen haven heeft, moet alle export via Israël verscheept worden.¹⁸

In januari 2006 vond in Uxbridge (Groot-Brittannië) een rechtszaak plaats tegen zeven demonstranten die mee hadden gedaan aan een blokkade van het Britse kantoor van Agrexco in Hayes in november 2004. Tijdens de rechtszaak verklaarde de Britse manager van Agrexco, Amos Orr, dat Agrexco verantwoordelijk is voor de marketing van 60 tot 70% van alle landbouwproducten die verbouwd worden in de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden. Deze nederzettingproducten zijn goed voor ongeveer 5% van Agrexco's totale omzet.¹⁹

Zodoende exporteert Agrexco landbouwproducten uit Israël, uit de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden en landbouwproducten afkomstig van Palestijnse landbouwbedrijven. Of deze exportproducten op de juiste manier gelabeld zijn is onzeker. Agrexco heeft een kantoor in Nederland dat verantwoordelijk is voor de administratieve afhandeling van Agrexco's fruit en groente exporten naar de Benelux en de Scandinavische landen:

Agrexco Agricultural Export Company Ltd.
De Brauwweg 62
3125 AE Schiedam
Telefoon: 010-2984000
Fax: 010-29840003
Website: www.agrexco.nl

Agrexco's groente en fruit worden langs drie verschillende routes naar Nederland getransporteerd:²⁰

- Per boot naar Marseille (Frankrijk) en vandaar per vrachtwagen naar Nederland;
- Per vliegtuig naar Luik (België) en vandaar per vrachtwagen naar Nederland;
- Per vliegtuig naar Schiphol.

Vanuit Nederland distribueert Agrexco fruit en groente naar België, Luxemburg en de Scandinavische landen. In Nederland werkt Agrexco met vier importeurs die fruit en groente distribueren naar groothandels, groentewinkels en supermarkten. Een van deze vier importeurs is:²¹

Aartsenfruit B.V.
Heilaar-Noordweg 9
4814 RR Breda
Telefoon: 076-5248100
Fax: 076-5221247
E-mail: info@aartsenfruit.nl
Website: www.aartsenfruit.nl

Agrexco Agricultural Export Company exporteert groenten en fruit uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft een Nederlands distributiekantoor in de Benelux en de Scandinavische landen en werkt samen met de Nederlandse importeur Aartsenfruit .

- **Arava Export Growers**

P.O. Box 238
Bnei Atarot 60991
Israël
Telefoon: +972-3-9734141
Fax: +972-3-9734114
E-mail: marketing@arv.co.il
Website: www.arv.co.il

Arava Export Growers Ltd. is de op drie na grootste exporteur van landbouwproducten in Israël, goed voor een jaarlijkse omzet van ongeveer NIS 300 miljoen (€ 55 miljoen). Het is voor 50% in handen van B. Gaon Holdings en voor 50% in handen van boeren in de Israëlische Arava regio.²²

Het bedrijf exporteert (biologische) pepers, tomaten, meloenen, druiven, mango's, kruiden, komkommer, aubergines, watermeloenen en snijbloemen, die allen de merknaam Arava dragen. In 2000/2001 exporteerde Arava Export Growers Ltd. 18.000 ton verse producten van meer dan 200 telers uit allerlei regio's in Israël.²³ Een deel van de producten die Arava exporteert, is afkomstig uit Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever.²⁴

Arava Export Growers heeft twee dochterondernemingen voor marketing in Nederland: Arava Holland B.V. en Faran B.V. De twee bedrijven hebben twee gezamenlijke kantoren in Nederland:

Klappolder 92 -96
2665 LP Bleiswijk
Telefoon: 010-5299475

Douglassingel 25
Postbus 75559
1119 MC Schiphol - Rijk
Telefoon: 020-4467979
Fax: 020-6536033

Arava Export Growers exporteert groenten en fruit uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft twee Nederlandse dochterondernemingen voor marketing.

- **Citrus Marketing Board**

P.O. Box 54
Beit Dagan 50280
Israël
Telefoon: +972-3-9595654
Fax: +972-3-9501495
E-mail: info@jaffa.co.il
Website: www.jaffa.co.il

De *Citrus Marketing Board* (CMB) is een overheidsorganisatie die Israëls export van citrusvruchten reguleert. De CMB exporteert niet zelf citrusvruchten, maar heeft meer dan 30 exporteurs een licentie verstrekt om dat te doen. Alle exporteurs met een licentie mogen de Jaffa merknaam hanteren, die afgeleid is van de Israëlische haven waar de meeste citrusvruchten verscheept worden.²⁵

De merknaam Jaffa is daarom niet eigendom van een specifieke teler van citrusvruchten. Hij wordt gebruikt voor alle export van citrusvruchten uit Israël, voor export uit de Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden en zelfs voor citrusvruchten uit Zuid-Afrika. Aangezien de merknaam Jaffa wereldwijde erkenning geniet, heeft de CMB in 2002 Zuid-Afrikaanse exporteurs van citrusvruchten licentie gegeven om deze merknaam te gebruiken. De CMB heeft ook onderhandelingen gestart met exporteurs uit Zuid-Amerika en Australië om deze merknaam te gebruiken.²⁶ Nadat een klacht was ingediend tegen dit beleid, heeft de *Israel Patent Office* in januari 2005 besloten dat de CMB het exclusieve recht op de merknaam zou moeten verliezen, aangezien het die heeft misbruikt. De CMB is tegen dit besluit in beroep gegaan.²⁷

Verreweg de grootste exporteur met een licentie van CMB is Mehadrin-Tnuport Export Company, maar er is geen bewijs gevonden dat dit bedrijf citrusvruchten exporteert uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. De op twee na grootste exporteur is Agrexco Agricultural Export Company (zie hierboven), waarvan bekend is dat het citrusvruchten uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden exporteert.

Een Nederlands bedrijf dat betrekkingen heeft met de Citrus Marketing Board is Friesche Vlag, onderdeel van Friesland Foods. In november 2000 heeft de CMB een overeenkomst ondertekend met Friesche Vlag om de Jaffa merknaam te gebruiken voor yoghurt die sinaasappels uit Israël bevat. De nieuwe yoghurtsoorten zouden in Nederland op de markt worden gebracht vanaf januari 2001. De overeenkomst zou de CMB tienduizenden dollars opleveren.²⁸

Friesland Foods
Blankenstein 142
Postbus 124
7940 AC Meppel
Telefoon: 0522-276276
Fax: 0522-276444
Website: www.frieslandfoods.nl

<p>De Citrus Marketing Board verleent exportlicenties en de Jaffa merknaam aan exporteurs van citrusvruchten uit de bezette Westelijke Jordaanoever. De CMB heeft een Nederlandse handelspartner: Friesland Foods.</p>

- **Hadiklaim - Israël Date Growers' Cooperative**

6 Harutz Street
Tel Aviv 67060
Israël
Telefoon: +972-3-6389555
Fax: +972-3-6885999
Website: www.hadiklaim.com

Hadiklaim - Israël Date Growers' Cooperative Ltd. exporteert dadels uit Israël en de bezette gebieden, voornamelijk Israëlische nederzettingen in de Jordaanvallei. Het bedrijf heeft drie merknamen - Jordan River, Jordan River Bio-Top en King Solomon – maar verkoopt ook onder particuliere merken van supermarktketens.²⁹ Hadiklaim's marketing wordt verzorgd door Almog Tradex Ltd.³⁰

Een Nederlandse groothandel die Jordan River dadels in Nederland verkoopt is:³¹

Langfruit B.V.
Venrayseweg 130 A, Venlo
Postbus 8526
5970 AA Grubbenvorst
Telefoon: 077-3236666
Fax: 077-3236660
E-mail: info@langfruit.nl
Website: www.langfruit.nl

Hadiklaim exporteert dadels uit de bezette Westelijke Jordanoever. Langfruit verkoopt deze dadels in Nederland.
--

- **Jordan Plains Development Corporation**

M.P. Arubot Hayarden
10945 Mesua
Israël
Telefoon: +972-2-9946658
Fax: +972-2-9942770

Jordan Plains Development Corporation Ltd. produceert Medjoul dadels in Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordanoever. Deze dadels worden onder de merknaam Jordan Plains naar Nederland en andere landen geëxporteerd. Agrexco Agricultural Export Company is verantwoordelijk voor de export. In oktober 2002 heeft de Franse douane 7% heffing berekend aan Agrexco over de Jordan Plains dadels die via de haven van Marseille naar Frankrijk geëxporteerd zijn, aangezien de dadels afkomstig waren uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden.³² Een Nederlandse groothandel die Jordan Plains dadels in Nederland verkoopt is:³³

Aartsenfruit B.V.
Heilaar-Noordweg 9
4814 RR Breda
Nederland
Telefoon: 076-5248100
Fax: 076-5221247
E-mail: info@aartsenfruit.nl
Website: www.aartsenfruit.nl

Jordan Plains Development Corporation exporteert dadels uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Aartsenfruit verkoopt deze dadels in Nederland.

2.3 Andere voedselproducten

De volgende Israëliische voedingsbedrijven zijn waarschijnlijk betrokken bij de export naar Nederland van voedingsproducten uit Israëliische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden:

- **Adanim Tea**

P.O. Box 38
Beit Lehem Haglilit 36007
Israël
Telefoon: +972-4-9534603
Fax: +972-4-9534683
E-mail: ariel@adanim-tea.co.il
Website: www.adanim-tea.co.il

Adanim Tea Co. produceert biologisch geteelde kruidentheeën. Het kantoor van het bedrijf is in Israël zelf gevestigd, maar de productiefaciliteit van het bedrijf bevindt zich in Ofra, een Israëliische nederzetting op de bezette Westelijke Jordaanoever.³⁴

Adanim theeën worden in Nederland verkocht door:

Israël Producten Centrum
Patroonstraat 1
Postbus 1046
3860 BA Nijkerk
Telefoon: 033-2458814
Fax: 033-2460412
E-mail: ipc.nijkerk@worldonline.nl
Website: www.ipc-nijkerk.nl

Adanim Tea exporteert kruidentheeën uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Deze producten worden in Nederland verkocht door Israël Producten Centrum.

- **Amnon & Tamar**

16 Kalanit Street
Alfe-Menashe 44851
Israël
Telefoon: +972-9-7925657
Fax: +972-9-7926682
E-mail: info@amnon-tamar.com
Website: www.herb-seasoning.com

Amnon & Tamar Ltd. produceert kruidenmixen die verkocht worden onder de merknaam Pyramid. De fabriek van het bedrijf is in Israël zelf gevestigd, maar het bedrijfskantoor is in de Israëlische nederzetting Alfe-Menashe op de bezette Westelijke Jordanoever gevestigd. Waar de kruiden verbouwd worden, is onduidelijk.³⁵

Pyramid kruidenmixen worden in Nederland geïmporteerd door:

Israël Producten Centrum
Patroonstraat 1
Postbus Box 1046
3860 BA Nijkerk
Telefoon: 033-2458814
Fax: 033-2460412
E-mail: pietervanoordt@worldonline.nl
Website: www.ipc-nijkerk.nl

<p>Amnon & Tamar exporteert kruidenmixen uit de bezette Westelijke Jordanoever. Deze producten worden in Nederland verkocht door Israël Producten Centrum.</p>

- **Oppenheimer**

13 Mifalot Street
Atarot I.Z.
Jerusalem 91273
Israël
Telefoon: +972-2-6566691
Fax: +972-2-6566698

Oppenheimer Production & Marketing Ltd. is een producent van suikergoed die gevestigd is in de industriële zone Atarot op de bezette Westelijke Jordanoever. Oppenheimer verkoopt zijn goederen aan de commerciële, industriële en particuliere *label* markten.³⁶

Oppenheimer suikergoed wordt in Nederland verkocht door:³⁷

Mouwes Kosher Delicatessenbedrijf B.V.
Kastelenstraat 261
1082 EG Amsterdam
Telefoon: 020-6610180
Fax: 020-6418345
E-mail: info@mouwes.nl
Website: www.mouwes.nl

Oppenheimer Production & Marketing exporteert chocola en suikergoed uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Dit suikergoed wordt in Nederland verkocht door Mouwes Kosher Delicatessenbedrijf.

2.4 Bloemen

Ongeveer 90% van de Israëlische bloemenexport wordt naar de bloemenveilingen in Nederland getransporteerd, van waaruit deze bloemen worden verkocht en gedistribueerd naar de rest van de wereld. De waarde van Israël's bloemenexport naar Nederland bedroeg in 2004 ongeveer € 150 miljoen.³⁸

Sinds de herfst van 1997 hebben nieuwe regels voor geluidshinder bij de luchthaven Schiphol de Israëlische telers gedwongen hun producten via andere luchthavens binnen te brengen. De meeste Israëlische bloemen worden nu 's nachts ingevlogen naar Luik (België) door de Israëlische luchtvaartmaatschappijen Cargo Air Lines (CAL) en El Al Israel Airlines. Soms worden ook andere luchthavens in Nederland, België en Luxemburg gebruikt. De bloemen worden vanaf de luchthavens per vrachtwagen naar de Nederlandse bloemenveilingen getransporteerd.³⁹ Cargo Air Lines vliegt tien keer per week naar Luik, waar het zijn logistieke hoofdvestiging heeft, en twee maal per week naar Luxemburg.⁴⁰

Bloemen die in de Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden zijn geteeld, worden door Israël geëxporteerd als "Made in Israel", samen met bloemen die in Israël zelf zijn geteeld. Het is onbekend welk percentage van de Israëlische bloemenexport afkomstig is uit nederzettingen in de door Israël bezette gebieden. Volgens een bron worden rozen, anjers en gipskruid in grote hoeveelheden op de bezette Westelijk Jordaanoever geteeld.⁴¹ Anjers waren ook een belangrijk product van de nederzettingen in de bezette Gazastrook. Israëlische bloementelers in de bezette Gazastrook hadden als doel om alleen al voor Valentijnsdag 3 miljoen anjers naar Europa te exporteren in de tweede week van februari 2005.⁴² Vanaf die tijd zijn de nederzettingen in de Gazastrook echter ontmanteld. Het is onduidelijk of deze anjertelers zich elders in de door Israël bezette gebieden hebben gevestigd.

Het belangrijkste exportbedrijf van bloemen in Israël is:

- **Agrexco Agricultural Export Company**

121 Hahashmonaim Street
Tel Aviv 67133
Israël
Telefoon: +972-3-5630888
Fax: +972-3-563-0988
E-mail: info@agrexco.com
Website: www.agrexco.com

Agrexco Agricultural Export Company Ltd. (zie ook 2.2) is Israël's grootste bloemenexporteur. Agrexco had in samenwerking met de Israel Flower Board voor lange tijd een monopoliepositie in de export van bloemen, maar deze positie is in 1999 afgeschaft. Sinds die tijd is het aan elk bedrijf dat in de bloemensector een substantiële omzet vertegenwoordigt (ongeveer € 1 miljoen per jaar), toegestaan om onafhankelijk te gaan exporteren.⁴³

Volgens verschillende bronnen speelt Agrexco een belangrijke rol in de export van bloemen die in Israëlische nederzettingen zijn geteeld en als "Made in Israel" worden geëxporteerd, samen met bloemen die in Israël zelf zijn geteeld.⁴⁴ Het is onduidelijk of Agrexco alle bloemenexport uit de Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden verzorgt, of dat daar nog andere bedrijven bij betrokken zijn.

Agrexco's bloemenimport in Nederland wordt verzorgd door:

Agrexco Agricultural Export Company Ltd.
Legmeerdijk 313
1431 GB Aalsmeer
Telefoon: 0297-329423
Fax: 0297-322027

Agrexco exporteert bloemen uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft een Nederlandse dochteronderneming voor marketing.

2.5 Wijn

Israël's totale wijnexport bedroeg in 2004 US\$ 13,2 miljoen, 15% meer dan in 2003. Israël exporteert wijn naar 57 landen. In mei 2005 kondigde de Israëlische regering aan dat US\$ 1 miljoen geïnvesteerd zal worden in een plan om de Israëlische wijnexport in de komende vijf jaar te verdubbelen. Het plan is erop gericht om Israëlische wijn het predicaat te geven dat deze wijn van hoge kwaliteit is en een lange traditie heeft. Het plan zou moeten leiden tot uitbreiding van wijngaarden, de verbetering van Israël's positie en een bijdrage moeten leveren aan het toerisme.⁴⁵

De meeste grote wijnmakerijen in Israël hebben een of meer wijngaarden die gevestigd zijn op de bezette Westelijke Jordaanoever of de Golan Hoogvlakte. Veel van deze wijnmakerijen exporteren reeds naar Nederland. Details worden hieronder weergegeven:

- **Barkan Wine Cellars**

Kibbutz Hulda
P.O. Box 146
Doar Na Sorek 76842
Israël
Telefoon: +972-8-9355858
Fax: +972-8-9355859
E-mail: Martha-export@barkan-winery.co.il
Website: www.barkan-winery.co.il

Barkan Wine Cellars is met een aandeel van 16% van de thuismarkt een van de voornaamste wijnproducenten in Israël. Het bedrijf is recentelijk overgenomen door Tempo Beer Industries, Israëls grootste brouwerij. De wijnmakerij van Barkan Wine Cellars is in Kibbutz Hulda gevestigd. De druiven zijn afkomstig van wijngaarden in Negev, Dan, Samson, Jerusalem Hills en Galilea.⁴⁶ Barkan heeft ook een productie-installatie in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordanoever.⁴⁷ Barkan verkoopt zijn wijnen onder de merknamen Barkan, Superieur en Monfort. "Barkan Wine Cellars hebben tevens een speciale licentie van het Ministerie van Defensie gekregen om wijn aan het Israëlische leger te leveren."⁴⁸

Barkan en Monfort wijnen worden in Nederland verkocht door:⁴⁹

Israël Producten Centrum
Patroonstraat 1
Postbus 1046
3860 BA Nijkerk
Telefoon: 033-2458814
Fax: 033-2460412
E-mail: ipc.nijkerk@worldonline.nl
Website: www.ipc-nijkerk.nl

Een bepaalde soort Barkan witte wijn wordt in Nederland verkocht door:⁵⁰

Hema Food & Horeca
Frankemaheerd 2
1102 AN Amsterdam
Telefoon: 020-3114392
Fax: 020-3114023
E-mail: cisca.breedijk@hema.nl
Website: www.hema.nl

Hema is een keten van warenhuizen met 280 winkels in Nederland. Het is onderdeel van de grote winkelketen Vendex KBB.⁵¹

Barkan Wine Cellars exporteert wijn uit de bezette Westelijke Jordanoever. Deze wijn wordt in Nederland verkocht door Israël Producten Centrum en Hema.

- **Carmel Winery**

P.O. Box 2
25 Hacarmel Street
Rishon Le Zion 75100
Israël
Telefoon: +972-3-9488851
Fax: +972-3-9663129
E-mail: export@carmelwines.co.il
Website: www.carmelwines.co.il

Met een marktaandeel van 50% is Carmel Winery de grootste wijnproducent in Israël. Het is tevens de oudste, aangezien het in 1882 is opgericht door Baron Edmond de Rothschild, eigenaar van de befaamde Chateau Lafite in de Bordeaux streek. Vandaag de dag realiseert het bedrijf een jaarlijkse omzet van US\$ 65 miljoen, waarvan US\$ 5 miljoen afkomstig is van de export naar 40 landen. Carmel Winery is tevens de grootste Israëlische wijnexporteur en verkoopt haar product onder de merknamen Carmel en Grand Carmel.⁵²

De meeste wijngaarden van Carmel en al haar wijnmakerijen zijn in Israël gevestigd, maar het bedrijf heeft ook wijngaarden gevestigd in het midden en noordelijke gedeelte van de Golan Hoogvlakte. De druiven van deze wijngaarden worden verwerkt in Ramat Dalton in de streek Upper Galilee.⁵³

De belangrijkste wijngaard van Carmel in dit bezette gebied is Sha'al op de Golan Hoogvlakte. Carmel produceert een zogeheten *single vineyard wine* uit deze wijngaard, die op het label waarschijnlijk Sha'al wordt genoemd.⁵⁴

De importeur voor Carmel Winery in Nederland is:⁵⁵

Oud Reuchlin & Boelen BV
Röntgenlaan 21
2719 DX Zoetermeer
Telefoon: 079-3634800
Fax: 079-3305403
E-mail: dick.van.baren@oudreuchlinboelen.nl
Website: www.oudreuchlinboelen.nl

De website van deze importeur laat tientallen verkoopadressen zien, maar het is onbekend of al deze adressen Carmel wijnen verkopen.⁵⁶

Carmel Winery exporteert wijn uit de bezette Golan Hoogvlakte. De Nederlandse importeur hiervan is Oud Reuchlin & Boelen.
--

- **Golan Heights Winery**

P.O. Box 183
12900 Katzrin
Israël
Telefoon: +972-4-6968420
Fax: +972-4-6962220
E-mail: ghwinery@golanwines.co.il
Website: www.golanwines.co.il

Golan Heights Winery Ltd. is in 1983 opgericht en is inmiddels de twee na grootste wijnproducent in Israël geworden. De wijnmakerij van het bedrijf is in Katzrin gevestigd, een nederzetting op de Golan Hoogvlakte. De wijngaarden zijn in verschillende plaatsen op de Golan Hoogvlakte gevestigd (Odem, Ortal, El Rom, Aloney Habashan, Gshur, Yonatan, Ein Zivan, Kidmat Tzvi, Ramot Naftali, Ramat Magshimim, Sha'al en Tel Fares). Het bedrijf verkoopt wijnen onder de merknamen Yarden, Gamla en Golan. Golan Heights Winery heeft een marktaandeel van 18% van de thuismarkt en is verantwoordelijk voor 38% van de Israëlische wijnexport. Ongeveer 20% van Golan's wijnen wordt naar 25 landen geëxporteerd.⁵⁷

In het recente verleden werden Golan en Yarden wijnen door Gall & Gall, een dochteronderneming van Ahold, geïmporteerd en verkocht. Deze handelsrelatie is echter in 2004 beëindigd.⁵⁸

Golan en Yarden wijnen worden in Nederland verkocht door:⁵⁹

Israël Producten Centrum
Patroonstraat 1
Postbus 1046
3860 BA Nijkerk
Telefoon: 033-2458814
Fax: 033-2460412
E-mail: ipc.nijkerk@worldonline.nl
Website: www.ipc-nijkerk.nl

Golan Heights Winery exporteert wijn uit de bezette Golan Hoogvlakte. Deze wijnen worden in Nederland verkocht door Israël Producten Centrum.

- **Tishbi Estate Winery**

Tishbi
Israël
Telefoon: +972-4-6380434/5
Fax: +972-4-6380223
E-mail: tishbi_w@netvision.net.il
Website: www.tishbi.com

Tishbi Estate Winery is een wijnmakerij van een middelgroot familiebedrijf in Zichron Yaakov. Een van de wijngaarden van het bedrijf is in Gush Etzion gevestigd, een blok nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever. De wijnen worden verkocht onder de merknamen Jonathan Tishbi en Tishbi.⁶⁰

De Nederlandse importeur van Tishbi wijnen is:⁶¹

Karo Kado V.o.f.
Maarten Lutherweg 149
1185 AM Amstelveen
E-mail: info@karo-kado.com
Website: www.karo-kado.com

Figuur 4. Tishbi Estate wijngaarden⁶²

Tishbi Estate Winery exporteert wijn uit de bezette Westelijke Jordaanoever. De Nederlandse importeur hiervan is Karo Kado.

2.6 Andere dranken

Er is één bedrijf gevonden dat frisdrank exporteert naar Nederland uit een Israëlische nederzetting in bezet gebied:

- **Soda-Club**

Gilboa Street
P.O. Box 280
70100 Ben-Gurion Airport
Israël
Telefoon: +972-3-9762323
Fax: +972-3-9736660
Website: www.sodaclub.com

Soda-Club Enterprises N.V. is een belangrijk Israëlisch frisdrankbedrijf, waarvan het hoofdkantoor wettelijk geregistreerd is op de Nederlandse Antillen (zie paragraaf 3.1). Zijn koolzuurhoudende frisdranken dienen thuis of op kantoor te worden klaargemaakt met een koolzuurtoevoegend apparaat en verschillende soorten siroopmengsels. Het bedrijf beweert 80% van deze specifieke wereldmarkt in handen te hebben. Het bedrijf heeft een jaarlijkse omzet van ongeveer US\$ 150 miljoen (€ 120 miljoen) en wereldwijd 800 werknemers. Soda-Club is eigendom van de Engelse zakenman Peter Wiseburgh, die het bedrijf in de jaren zeventig in Israël heeft opgericht.⁶³

De voornaamste productiefaciliteit van het bedrijf is sinds juli 1996 in Ma'aleh Adumim gevestigd, een Israëlische nederzetting op de bezette Westelijke Jordaanoever, en biedt werk aan 300 mensen.⁶⁴

In mei 2003 maakte het bedrijf echter bekend dat het een aantal onderdelen zou verplaatsen naar Ashkelon in Israël. Het bedrijf is hiertoe overgegaan, aangezien de EU geen export van voorbij de *Groene Lijn* als Israëlisch erkent en er naar streeft deze export volledige importheffingen op te leggen (zie paragraaf 1.2). De nieuwe fabriek in Ashkelon werd in juli 2003 geopend.⁶⁵

Volgens de Mattin Group, een organisatie die zich inzet voor naleving van het internationale recht, worden de koolzuurtoevoegende apparaten nog steeds in Ma'aleh Adumim geproduceerd. Enkel de productie van siroopmengsels is naar de nieuwe installatie in Ashkelon overgebracht.⁶⁶

Soda-Club verkoopt haar koolzuurtoevoegende apparaten en siroopmengsels in Nederland via haar dochteronderneming:

Soda-Club International B.V.
Minervum 7334
Postbus 5668
4801 EB Breda
Telefoon: 076-5444222
Fax: 076-5411960
E-mail: info@sodaclub.nl
Website: www.sodaclub.nl

Deze dochteronderneming heeft 51 medewerkers en is verantwoordelijk voor marketing, verkoop en distributie in de Benelux. Het bedrijf is sponsor van de lokale voetbalclub NAC in Breda. Zijn koolzuurtoevoegende apparaten worden in Nederland verkocht door verschillende detailhandels.⁶⁷

Soda-Club exporteert koolzuurtoevoegende apparaten uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft een Nederlandse dochteronderneming voor marketing en verkoopt aan belangrijke detailhandels.

2.7 Cosmetica

De volgende Israëlische cosmeticabedrijven exporteren cosmetica- en lichaamsverzorgingsproducten naar Nederland uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden:

- **Dead Sea Laboratories**

M.P. Dead Sea 86983
Israël
Telefoon: +972-3-5571111
Fax: +972-3-5581424
Website: www.ahava.co.il

Dead Sea Laboratories Ltd. is in 1988 opgericht en produceert lichaamsverzorgingsproducten die onder de merknaam Ahava verkocht worden.⁶⁸ Het bedrijf is in de Mitzpe Shalem nederzetting gevestigd op de Westelijke Jordaanoever. De jaarlijkse omzet bedraagt ongeveer US\$ 16 miljoen, waarvan 30% bestaat uit export. Het bedrijf is eigendom van B. Gaon Holdings Ltd. en drie kibboetsen. B. Gaon Holdings Ltd. is een van de grootste houdstermaatschappijen in Israël en wordt gemanaged door Benjamin Gaon (voormalig president van Koor Industries).⁶⁹ Ahava producten worden ook in Nederland verkocht. Importeurs/vertegenwoordigers in Nederland zijn:⁷⁰

Yentl Cosmetica B.V.
Vredenburg 8
2036 HA Haarlem
Nederland
Telefoon: 023-5352178
E-mail: c.van.schaik@ahavanederland.nl
Website: www.ahavanederland.nl

Yoffi B.V.
Kerkstraat 17
5575 AZ Luyksgestel
Tel: 0497-544080
Fax: 0497-544088
E-mail: info@yoffi.nl

Dead Sea Laboratories exporteert lichaamsverzorgingsproducten uit de bezette Westelijke Jordaanoever. De Nederlandse importeurs hiervan zijn Yentl Cosmetica en Yoffi.

- **Intercosma Ltd.**

64 Hamada Street, Northern Industrial Zone
77520 Ashdod
Israël
Telefoon: +972-8-8636400
Fax: +972-8-8531654
Website: www.belmon.co.il

Intercosma is een belangrijke importeur en fabrikant van cosmetica- en lichaamsverzorgingsproducten.⁷¹ Het bedrijf heeft een productie-installatie in de industriële zone Atarot op de bezette Westelijke Jordanoever.⁷²

Industrial Zone Atarot
Jerusalem 1323
Israël
Telefoon: +972-2-5833131
Fax: +972-2-5859324

Een van de belangrijkste dochterondernemingen van Intercosma is Belmon-Nurit, dat lichaamsverzorgingsproducten produceert onder de merknamen Mineral Care, Mineral Care SPA en Time Control. Deze lichaamsverzorgingsproducten worden vervaardigd met mineralen uit de Dode Zee.⁷³ Of Belmon-Nurit bij de Dode Zee een productie-installatie bezit die op de bezette Westelijke Jordanoever ligt, is onbekend.

Mineral Care en Time Control lichaamsverzorgingsproducten worden in Nederland verkocht door.⁷⁴

Israël Producten Centrum
Patroonstraat 1
Postbus 1046
3860 BA Nijkerk
Telefoon: 033-2458814
Fax: 033-2460412
E-mail: ipc.nijkerk@worldonline.nl
Website: www.mineralcare.nl

Intercosma exporteert cosmetica en lichaamsverzorgingsproducten, deels uit de bezette Westelijke Jordanoever. Deze producten worden in Nederland verkocht door Israël Producten Centrum.

2.8 Plastic producten

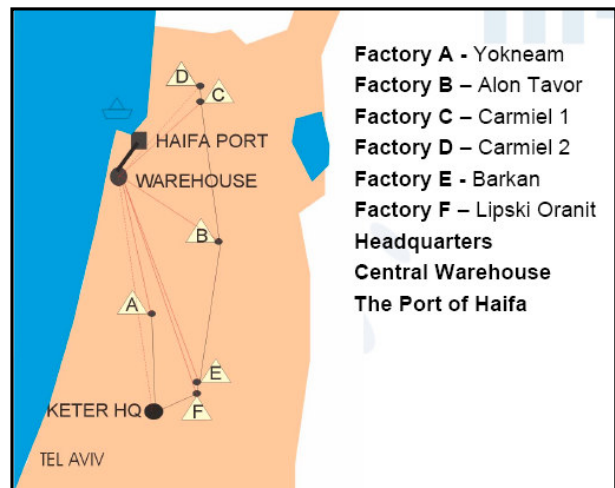
De volgende Israëlische bedrijven exporteren plasticproducten uit Israëlische nederzettingen in de door Israël bezette gebieden naar Nederland:

- **Keter Plastic**

P.O. Box 12558
 Herzlia 46766
 Israël
 Telefoon: +972-9-9591212
 Fax: +972-9-9586142
 E-mail: keter@keter.co.il
 Website: www.keter.co.il

Het Israëlische bedrijf Keter Plastic is een grote fabrikant van plastic binnenhuis- en tuinmeubelen, systemen voor planken, gereedschapskisten en opbergproducten voor de doe-het-zelf markt, huishoudproducten en keukengerei, met polyurethaan geïsoleerde campingproducten, afvalcontainers, elektronische bad- en keukenweegschalen, badkamer accessoires en wc-brillen, producten voor jongeren en een complete lijn sanitaire fittings.⁷⁵

Keter Plastic is eigendom van de Israëlische zakenman Sami Sagol en zijn familie. In 2004 bereikte de omzet van de Keter groep, inclusief aangesloten maatschappijen, US\$ 700 miljoen (€ 560 miljoen), waarvan 90% uit de overzeese omzet. Er wordt verwacht dat de omzet voor 2005 de US\$ 900 miljoen (US\$ 720 miljoen) zal passeren.

Figuur 5. Vestigingsplaatsen van de fabrieken van Keter Plastic⁷⁶

Op dit moment fabriceert de Keter Group haar producten in Israël, Europa en de VS in 24 fabrieken met 2.500 werknemers. De Keter Group en haar dochterondernemingen beheren verkoopkantoren en hebben vertegenwoordigers in 80 landen. Keter Israel beheert haar eigen winkelketen.⁷⁷

Keter Plastic en haar dochterondernemingen (waarvan er een Lipski is genaamd) beheren zes fabrieken, waarvan twee op de bezette Westelijke Jordaanoever zijn gevestigd: de Keter Plastic installatie in de industriële zone Barkan en de Lipski fabriek in Oranit.⁷⁸

Keter Plastic is nu hoogstwaarschijnlijk de grootste leverancier van plasticproducten aan de Europese markt na de recente overname van Allibert (Frankrijk) en Curver (Nederland). Allibert heeft zes productiefaciliteiten in Frankrijk en België die badkamer accessoires, huishoud opbergcontainers, tuinmeubilair en andere plastic producten maken. Het bedrijf heeft een jaarlijkse omzet van US\$ 130 miljoen en is in januari 2004 aangekocht.⁷⁹

Het Nederlandse bedrijf Curver produceert plastic opbergartikelen voor het huishouden, voedsel, schoonmaak, was, bad en afvalverwijdering. Het bedrijf heeft fabrieken in Polen en Hongarije en heeft een jaarlijkse omzet van US\$ 140 miljoen. Curver is in januari 2005 aangekocht, niet door Keter Plastic zelf, maar door de Nederlandse houdstermaatschappij Jardin International Holding. Deze houdstermaatschappij is eigendom van de Israëlische Sagol familie, die tevens eigenaar is van Keter Plastic.⁸⁰

Twee bedrijven importeren Keter producten vanuit Israël naar Nederland. Een daarvan is een dochteronderneming van Keter, de andere is een onafhankelijke importeur. Beide bedrijven importeren mogelijk producten die op de bezette Westelijke Jordaanoever zijn geproduceerd:

- Keter Europe Gardening B.V.
Ericssonstraat 17
Postbus 224
5120 AE Rijen
Telefoon: 0161-228301
Fax: 0161-228322
Website: www.outstanding-keter.com

Keter Europe Gardening is een dochteronderneming van OutStanding Solutions Ltd. Dit is een Israëlische dochteronderneming van Keter Plastic, die plastic gebouwen, schuren en dozen voor opbergdoeleinden produceert. Outstanding Solutions heeft drie productiefaciliteiten en een ontwerp- en ontwikkelingscentrum in Israël. Deze producten worden in Nederland verkocht door grote detailhandels.⁸¹

- Keterim B.V.
Jac. Dutilhweg 205
3065 KA Rotterdam
Telefoon: 010-2023377
Fax: 010-2021410
E-mail: info@keter.nl
Website: www.keter.nl

Keterim B.V. is een Nederlandse importeur van plastic gebouwen, schuren en dozen voor opbergdoeleinden, die door Keter Plastic in Israël worden geproduceerd.⁸²

Keter Plastic exporteert diverse plastic opbergproducten uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft een Nederlandse marketingdochter en een Nederlandse importeur: Keterim.

- **Mapal Plastic Products**

Mevo Hamma
Israël
Telefoon: +972-4-6764555
Fax: +972-4-6764563
E-mail: mapal@flic.co.il

Mapal Plastic Products Ltd. is gespecialiseerd in het vervaardigen van polypropyleenproducten: folie, films en afgewerkte producten voor school, kantoor en thuis. Het bedrijf, dat gevestigd is in een Israëlische nederzetting op de bezette Golan Hoogvlakte, heeft 100 medewerkers. Mapal Plastic Products exporteert 85% van zijn producten naar de meeste van de grote landen in de wereld. Mapal fabriceert een verscheidenheid aan schoolproducten, inclusief schrijfblokken, tekenblokken en potlooddozen, onder de merknaam Flic.⁸³

In juli 2005 heeft het bedrijf een dochteronderneming in Nederland gevestigd die producten zal importeren voor de Europese verpakkingsindustrie, inclusief polypropyleenproducten, printfolie en landbouwfolie.⁸⁴

Mapal Europe B.V.
Hessenbergweg 111
1101 BS Amsterdam Zuidoost
Telefoon: 020-5774000

Mapal Plastic Products exporteert plastic producten en foliesoorten uit de bezette Golan Hoogvlakte. Het bedrijf heeft een Nederlandse dochteronderneming voor marketing.

- **Tip Top Toys**

15 Mendes Street
Ramat Gan 52653
Israël
Telefoon: +972-3-9364121
Fax: +972-3-5352747
Website: www.interstar.co.il

Tip Top Toys Star (91) Ltd. is een Israëlische producent van hoogwaardig educatief speelgoed. Het bedrijf is in 1991 opgericht door Uri Barazani. De belangrijkste productenlijn is het plastic Interstar constructiesysteem.⁸⁵ De fabriek van Tip Top Toys is gevestigd in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordaanoever.⁸⁶

Interstar speelgoed wordt verkocht door:

Speelgoed International B.V.
Berenkoog 11
1822 BH Alkmaar
Telefoon: 072-5337131
Fax: 072-5340506
Website: www.speelgoedinternational.nl

Tip Top Toys exporteert plastic speelgoed uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Dit speelgoed wordt in Nederland verkocht door Speelgoed International.

2.9 Metaalproducten

De volgende Israëlische bedrijven exporteren metaalproducten uit Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet naar Nederland:

- **A.R.I. Flow Control Accessories**

Kibbutz Kfar Charuv
12932 Israël
Telefoon: +972-4-6761800
Fax: +972-4-6763402
E-mail: ari@ari.co.il
Website: www.arivalves.com

A.R.I. Flow Control Accessories Ltd. is een fabrikant van ontluchtungs- en noodventielen. Het bedrijf heeft een groot scala aan producten die worden ontwikkeld voor diverse toepassingen in de watertoevoer (op gemeentelijk en nationaal niveau), riolering, industrie, landbouw en de inrichting van het landschap. Het bedrijf is gevestigd in de Israëlische nederzetting Kibbutz Kfar Charuv, gelegen op de bezette Golan Hoogvlakte⁸⁷. A.R.I. Flow Control Accessories exporteert watertoevoer- en rioleringsproducten via de volgende importeur:⁸⁸

AVK Nederland B.V.
Radeweg 12
Postbus 73
8170 AB Vaassen
Telefoon: 0578-574490
Fax: 0578-574459
E-mail: avknl@avk-nl.nl
Website: www.avknederland.nl

A.R.I. Flow Control Accessories exporteert landbouwproducten naar Nederland via de volgende importeur:⁸⁹

Revaho B.V.
Aartsdijkweg 22, Maasdijk
Postbus 299
3140 AG Maassluis
Telefoon: 0174-525444
Fax: 0174-510180
E-mail: info@revaho.nl
Website: www.revaho.nl

<p>A.R.I. Flow Control Accessories exporteert ontluchtungs- en noodventielen uit de bezette Golan Hoogvlakte. Het bedrijf heeft twee Nederlandse importeurs: AVK Nederland en Revaho.</p>
--

- **Israel Aircraft Industries**

Ben-Gurion International Airport 70100
Israël
Telefoon: +972-3-9353111
Fax: +972-3-9358278
E-mail: corpmkg@iai.co.il
Website: www.iai.co.il

Israel Aircraft Industries (IAI) is een grote ontwikkelaar van militaire en commerciële luchtvaarttechnologie. In de laatste 5 jaar behaalde het bedrijf een omzet van US\$ 10,8 miljard. Het bedrijf houdt zich bezig met de commerciële luchtvaart, onderhoudsreparaties en controlebeurten van civiele vliegtuigen, militaire vliegtuigen en onderhoud en opwaardering van helikopters, niet-bemande vliegtuigen, ISR systemen, ruimtesystemen, *theatre defense*, aanvals- en verdedigingssystemen van de marine en systemen voor de nationale verdediging.⁹⁰

De Mata Afdeling van IAI houdt zich bezig met renovatie, opwaardering en aanpassing van militaire en commerciële helikopters. Daarnaast ontwerpt, integreert en produceert de faciliteit omhullingen van elektrische bedradingen. De Mata Afdeling bevindt zich in de industriële zone Atarot op de bezette Westelijke Jordanoever. De fabriek biedt werkgelegenheid aan 200 medewerkers. In 2004 verloor de Mata Afdeling naar verluidt opdrachten ter waarde van US\$ 8 miljoen, toen de Amerikaanse Luchtmacht weigerde orders te verstrekken omdat de fabriek achter de *Groene Lijn* ligt. Het management vroeg toestemming aan het Ministerie van Defensie om de fabriek naar Lod te verplaatsen, maar het kabinet en de gemeente Jeruzalem wezen dit verzoek om politieke redenen af.⁹¹

Mata Division of Israel Aircraft Industries
P.O. Box 27160
Atarot Airport
Jerusalem 91271
Israël
Telefoon: +972-2-58413501
Fax: 972-2-5341319
E-mail: ytragger@mata.iai.co.il

Golan Industries is een andere afdeling van IAI, die gespecialiseerd is in het ontwerpen, de ontwikkeling en de productie van bemanningsstoelen die de overlevingskansen bij neerstorten verhogen, energie absorberende passagiersstoelen en stoelen voor legerpersoneel. De fabriek bevindt zich op de bezette Golan Hoogvlakte.

Golan Industries Metal & Electronics Ltd.
M.P. Bnei Yehuda, Taasiya Avirit
12944 Bnei Yehuda
Israël
Telefoon: +972-4-6763681
Fax: +972-4-6763685
E-mail: hkain@iai.co.il

In maart 2001 verwierf de MLM afdeling van Israeli Aircraft Industries Ltd. een opdracht van de Koninklijke Luchtmacht voor de levering van 24 "EHUD" systemen, genaamd *Autonomous Air Combat Maneuvering Instrumentation* (AACMI). De contractswaarde bedraagt meer dan US\$ 9 miljoen waarvan IAI's aandeel daarin meer dan US\$ 7 miljoen bedraagt.⁹² De MLM afdeling ligt niet in Israëlische nederzettingen in gebied dat door Israël wordt bezet.

Israel Aircraft Industries (IAI) houdt zich op de bezette Westelijke Jordanoever bezig met de opwaardering van helikopters en produceert vliegtuigstoelen op de bezette Golan Hoogvlakte. Een andere dochteronderneming van IAI verkoopt luchtaanvalssystemen aan de Koninklijke Luchtmacht.

- **Mul-T-Lock**

P.O. Box 637
81104 Yavne
Israël
Telefoon: +972-8-9424333
Fax: +972-8-9424609
E-mail: hanita_b@mul-t-lock
Website: www.mul-t-lock.com

Mul-T-Lock Ltd. is een Israëlische producent van veiligheidscilinders, sloten en hangsloten voor commerciële, institutionele, industriële en residentiële toepassingen. Het bedrijf ontwikkelt, produceert en levert daarnaast een groot scala aan machines ter vervaardiging van sleutels. De hoofdfabriek van het bedrijf is gevestigd in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordanoever. Mul-T-Lock heeft diverse dochterondernemingen in de Verenigde Staten en Europa.⁹³

Mul-T-Lock heeft 520 mensen in dienst, waarvan 360 in Israël. Voor 2005 is de verwachting dat Mul-T-Lock een jaaromzet van NIS 270 miljoen (€ 50 miljoen) zal realiseren.⁹⁴

Mul-T-Lock is een dochteronderneming van het Zweedse bedrijf Assa Abloy, dat de internationale marktleider is in de productie van sloten. In Nederland verkoopt Assa Abloy sloten van de merken Assa, Yale en Nemef.⁹⁵

De Nederlandse importeur van Mul-T-Lock producten is:⁹⁶

Marenco B.V.
Touwslagerij 12
4762 AT Zevenbergen
Telefoon: 0168-328970
Fax: 0168-335309
E-mail: info@marenco.nl
Website: www.mul-t-lock.nl

Mul-T-Lock producten worden onder meer verkocht door:⁹⁷

Multi Trade International B.V.
Oostdam 26
4651 AW Steenbergen
Telefoon: 0167-560053

European Locking Centre B.V.⁹⁸
Frans Bekkerstraat 85a
3082 TK Rotterdam
Telefoon: 010-4297260
Fax: 010-4280545
E-mail: info@eurolocks.nl
Website: www.eurolocks.nl

<p>Mul-T-Lock exporteert sloten uit de bezette Westelijke Jordanoever. Haar Nederlandse importeur is Marenco, terwijl European Locking Centre en Multi Trade International producten van het bedrijf verkopen.</p>

2.10 Andere producten

De volgende Israëliische bedrijven exporteren andere producten naar Nederland, afkomstig uit Israëliische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet:

- **Afic**

Kibbutz Afik
12938 Israël
Telefoon: +972-4-6761216
Fax: +972-4-6763240
Website: www.afic.co.il

Afic Ltd. produceert printerpatronen voor inkjet printers en laser printers. Het bedrijf is gevestigd in een Israëliische nederzetting op de bezette Golan Hoogvlakte.⁹⁹

Afic printerpatronen worden in Nederland verkocht door:¹⁰⁰

Excell Benelux B.V.
Helmkruid 28
3434 CT Nieuwegein
Telefoon: 030-6081763
Fax: 030-6081764
E-mail: info@printsupplies.nl
Website: www.printsupplies.nl

Afic exporteert printerpatronen uit de bezette Golan Hoogvlakte. Deze printerpatronen worden in Nederland verkocht door Excell Benelux.
--

- **Bio-Lab**

Shatner Center 3
Atarot Industrial Zone
Postbus 34038
Jerusalem 91340
Israël
Telefoon: +972-2-5841111
Fax: +972-2-5841110
E-mail: bio_lab@netvision.net.il
Website: www.bio-lab.co.il

Bio-Lab Ltd. is een particulier bedrijf dat honderden soorten chemische oplosmiddelen en reagenten maakt voor ziekenhuizen, industrie en wetenschappelijk onderzoek. Het bedrijf bevindt zich in de industriële zone Atarot op de bezette Westelijke Jordanoever. De jaaromzet kwam in 1999 neer op US\$ 9 miljoen en 40% van de producten worden naar West-Europa geëxporteerd. Sommige Europese bedrijven voorzien de producten van het eigen label en verkopen die onder de eigen naam.¹⁰¹
Bio-Lab heeft een Nederlandse dochteronderneming die haar producten in Europa op de markt brengt en verspreid:¹⁰²

Biosolve B.V.
Leenderweg 78
5555 CE Valkenswaard
Telefoon: 040-2071300
Fax: 040-2048537
Website: www.biosolve.nl

Bio-Lab exporteert chemicaliën uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft een Nederlandse dochteronderneming voor marketing.

- **Caesarea Carpets**

Barkan Industrial Zone 44820
Israël
Telefoon: +972-3-9367470
Fax: +972-3-9368078
Website: www.carmelcarpets.co.il

Caesarea Carpets (97) Ltd. is een leidende Israëliische producent van vloerkleden en tapijten, die worden verkocht onder de merknaam Carmel Carpets. De productielocatie bevindt zich in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordaanoever. Naast verkoop aan consumenten heeft het bedrijf zich gespecialiseerd in advies aan, productie voor en levering van tapijten aan hotels en kantoorgebouwen. Tot haar internationale klanten behoren de hotelketens Sheraton, Holiday Inn, Intercontinental, Meridian en anderen. Caesarea Carpets geeft aan naar Nederland te exporteren, maar een naam van een Nederlandse importeur kan niet worden gevonden. Vermoedelijk verkoopt het bedrijf aan hotels.¹⁰³

Caesarea Carpets exporteert vloerkleden en tapijten uit de Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf exporteert naar Nederland en levert vermoedelijk aan hotels.

- **Ofertex Industries**

P.O. Box 30
Industrial Zone Barkan 44820
Israël
Telefoon: +972-3-9366567
Fax: +972-3-9068296
E-mail: info@ofertex.com
Website: www.ofertex.com

Ofertex Industries (1997) Ltd. vervaardigt doeken met de zogenaamde *non-woven stitch bonding* technologie (zigzag) en is eigendom van dhr. Zvi Meir. Het bedrijf bevindt zich in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordaanoever. De fabriek maakt van textielafval verschillende consumentengoederen, waarbij vloerkleden, badmatten en diverse innovatieve schoonmaakdoeken tot de voornaamste producten behoren. De producten worden verpakt en verspreid aan distributeurs en grote handelsketens in verschillende landen, waaronder Nederland. Vermoedelijk worden haar producten onder de merknamen van grote winkels verkocht, gezien het feit dat Ofertex lid is van de internationale *Private Label Manufacturers Association* (PLMA).¹⁰⁴ Een naam van een Nederlandse importeur kon niet worden gevonden.

Ofertex Industries exporteert diverse soorten doeken uit de bezette Westelijke Jordanoever naar Nederland.

2.11 Samenvatting

In november 2005 antwoordde de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken op kamervragen: "Mij zijn geen Nederlandse bedrijven bekend die op dit moment handel drijven met bedrijven in de nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden."¹⁰⁵ Deze handelsrelaties bestaan echter wel degelijk. Tabel 5 geeft een overzicht van bedrijven die uit Israëlische nederzettingen in door Israël bezette gebieden exporteren naar Nederland, alsook hun Nederlandse dochterondernemingen en importeurs. Men moet niet vergeten dat deze lijst waarschijnlijk niet compleet is.

Tabel 5 Export vanuit Israëlische nederzettingen naar Nederland					
Exporteur	Producten	Bezet gebied	Nederlandse marketing dochter	Nederlandse importeurs en verkopers	Andere handelsrelaties
Afic	Printerpatronen	Golan Hoogvlakte		Excell Benelux	
Adanim Tea	Kruidentheeeën	Westelijke Jordanoever		Israël Producten Centrum	
Agrexco Agricultural Export Company	Fruit en groente	Westelijke Jordanoever	Agrexco Schiedam	Aartsenfruit	
	Bloemen	Westelijke Jordanoever	Agrexco Aalsmeer		
Amnon & Tamar	Kruidenmixen	Westelijke Jordanoever			
Arava	Fruit & groente	Westelijke Jordanoever	Arava Holland, Faran		
A.R.I. Flow Control Accessories	Ventielen	Golan Hoogvlakte		AVK Nederland, Revaho	
Barkan Wine Cellars	Wijn	Westelijke Jordanoever		Israël Producten Centrum, Hema	
Bio-Lab	Chemicaliën	Westelijke Jordanoever	Biosolve		
Caesarea Carpets	Tapijten	Westelijke Jordanoever			
Carmel Winery	Wijn	Golan Hoogvlakte		Oud Reuchlin & Boelen	
Citrus Marketing Board ⁱ	Citrusvruchten	Westelijke Jordanoever			Friesland Foods
Dead Sea Laboratories	Producten voor lichaamsverzorging	Westelijke Jordanoever		Yentl Cosmetics, Yoffi	
Golan Heights Winery	Wijn	Golan Hoogvlakte		Israël Producten Centrum	

ⁱ De Citrus Marketing Board exporteert niet zelf, maar faciliteert export.

Tabel 5 Export vanuit Israëlische nederzettingen naar Nederland					
Hadiklaim	Dadels	Westelijke Jordaanoever		Langfruit	
Intercosma	Producten voor lichaamsverzorging	Westelijke Jordaanoever		Israël Producten Centrum	
Israel Aircraft Industries	Luchtvaart technologie	Westelijke Jordaanoever Golan Hoogvlakte			Koninklijke Luchtmacht ⁱ
Jordan Plains Development	Dadels	Westelijke Jordaanoever		Aartsenfruit	
Keter Plastic	Kunststof producten	Westelijke Jordaanoever	Keter Europe Gardening	Keterim	
Mapal Plastic Products	Kunststof producten	Golan Hoogvlakte	Mapal Europe		
Mul-T-Lock	Sloten	Westelijke Jordaanoever		Marengo, European Locking Centre, Multi Trade International	
Ofertex Industries	Textiel	Westelijke Jordaanoever			
Oppenheimer	Suikergoed	Westelijke Jordaanoever		Mouwes Kosher Delicatessenbedrijf	
Soda-Club	Koolzuurtoevoegen de apparaten	Westelijke Jordaanoever	Soda-Club International		
Tip Top Toys	Speelgoed	Westelijke Jordaanoever		Speelgoed International	
Tishbi Estate Winery	Wijn	Westelijke Jordaanoever		Karo Kado	

ⁱ De Koninklijke Luchtmacht wordt belevend door een IAI-dochteronderneming in Israël.

Hoofdstuk 3 **Andere Nederlandse bedrijfsrelaties met de bezette gebieden**

3.1 **Nederlandse bedrijven die investeren in de bezette gebieden**

Amerikaanse bedrijven zijn de belangrijkste buitenlandse investeerders in Israël (plus de bezette gebieden), gevolgd door bedrijven uit het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk en Italië. Gedurende de afgelopen jaren heeft een groeiend aantal Aziatische bedrijven in Israël geïnvesteerd, vooral uit Japan en Zuid-Korea.

Het aantal Nederlandse bedrijven, dat actief is in Israël, is meer bescheiden. De grootste investeerders zijn Unilever (voedsel en schoonmaakmiddelen), Heineken (bier), Philips (elektronica) en TNT Post (postdiensten). Een aantal andere bedrijven heeft een vertegenwoordigingskantoor geopend, zonder te investeren in productie of faciliteiten voor marketing, zoals KLM (luchtvaart), DHV (techniek) en Getronics (ICT).¹⁰⁶

In de afgelopen tien jaar vertonen de totale Nederlandse investeringen in Israël (plus de bezette gebieden) zelfs een dalende lijn, zoals Tabel 6 laat zien.¹⁰⁷

Jaar	Netto instroom	Waarde aan het eind van het jaar
1995	-33	68
1996	19	90
1997	-142	128
1998	-96	139
1999	-139	272
2000	-571	462
2001	81	621
2002	-1.110	552
2003	-766	86
2004	-257	

Voor het grootste deel van de afgelopen tien jaar waren de dividenduitkeringen en de desinvesteringen groter dan de Nederlandse investeringen in Israël. Gedurende een aantal jaren nam de waarde van de investeringen toe vanwege de winsten die in Israël werden geboekt. Eind 2003 bedroeg de totale waarde van de Nederlandse investeringen slechts € 86 miljoen. Welk aandeel daarvan in nederzettingen werd geïnvesteerd, is onbekend.

In november 2005 antwoordde de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken op Kamervragen: "Mij zijn geen Nederlandse bedrijven bekend die op dit moment investeren in de bezette Palestijnse gebieden."¹⁰⁸ Onderzoek laat echter zien dat er minimaal twee Nederlandse bedrijven zijn die (mede)eigenaar zijn van een dochteronderneming in een Israëlische nederzetting in bezet gebied.

- **Soda-Club International**

Minervum 7334
P.O. Box 5668
4801 EB Breda
Telefoon: 076-5444222
Fax: 076-5411960
E-mail: info@sodaclub.nl
Website: www.sodaclub.nl

Soda-Club Enterprises N.V. is een belangrijk Israëliisch frisdrankbedrijf, waarvan het hoofdkantoor wettelijk geregistreerd is op de Nederlandse Antillen. Zijn koolzuurhoudende dranken worden thuis of op kantoor bereid met een koolzuurtoevoegend apparaat en diverse siroopmengsels. De koolzuurtoevoegende apparaten worden in Ma'aleh Adumim geproduceerd, een Israëliische nederzetting op de bezette Westelijke Jordanoever (zie paragraaf 2.6).

De enige dochteronderneming van Soda-Club Enterprises is het Nederlandse bedrijf Soda-Club International B.V. Dat is de internationale houdstermaatschappij voor alle dochterondernemingen van de Soda-Club groep, inclusief de Israëliische dochteronderneming (Soda-Club Ltd.) die eigenaar is van de fabriek in Ma'aleh Adumim.¹⁰⁹ Deze fabriek kan daarom worden beschouwd als een directe Nederlandse investering in een nederzetting in gebieden die door Israël worden bezet.

<p>Soda-Club International is de Nederlandse houdstermaatschappij van Soda-Club, dat koolzuurtoevoegende apparaten produceert op de bezette Westelijke Jordanoever.</p>
--

- **Unilever**

Weena 455
3013 AL Rotterdam
Telefoon: 010-2174000
Fax: 010-2174843
E-mail: tanno.massar@unilever.com
Website: www.unilever.com

Het Brits-Nederlandse bedrijf Unilever, wereldwijd een van de grootste producenten op het gebied van voedsel, lichaamsverzorging en schoonmaakmiddelen, is sinds 1995 opnieuw actief in Israël. In dat jaar kocht Unilever een aandeel van 50% in de ijsfabriek van Strauss, een van de twee leidende melkbedrijven in Israël. Later werd dit belang verhoogd naar 51%. In 1996 kocht Unilever de schoonmaak- en verzorgingsdivisie van het Israëliische bedrijf Vitco. En in 2001 werd Unilever, door de overname van het Amerikaanse bedrijf Bestfoods, ook eigenaar van een 59% belang in de voedingsmiddelendivisie van Vitco. De andere 41% is in handen van het Zuid-Afrikaanse bedrijf Remgro.¹¹⁰

Unilever Israel, een volledige dochteronderneming van Unilever, is nu de op drie na grootste producent in Israël van voedsel- en schoonmaakproducten. De jaarlijkse omzet bedraagt NIS 1,8 miljard (€ 330 miljoen). Het hoofdkwartier bevindt zich in Tel Aviv en het bedrijf heeft 2500 werknemers in dienst in verschillende dochterondernemingen, verspreid over Israël.¹¹¹

Door de overname van Bestfoods verkreeg Unilever in 2001 een 51% belang in Beigel & Beigel Ltd, een bedrijf dat zich bevindt in de industriële zone Barkan op de bezette Westelijke Jordaanoever. De andere 49% is in handen van de Israëlische familie Beigel. Beigel & Beigel heeft 120 werknemers en produceert zoutjes, hartige koekjes en crackers.¹¹²

In juli 2004 heeft Unilever een aanvraag gedaan voor een subsidie van de *Investment Promotion Center* om de Beigel & Beigel fabriek te verplaatsen naar Arad. Het bedrijf wilde de industriële zone verlaten om zijn productieketen te optimaliseren. Volgens het tijdschrift *Globes* werd de aanvraag voor de subsidie afgewezen, maar Unilever ontkent dit. Volgens Unilever wordt nog overlegd met de mede-eigenaar van de fabriek over verplaatsing.¹¹³

Unilever is eigenaar van 51% van de aandelen van een bedrijf op de bezette Westelijke Jordaanoever: Beigel & Beigel. Het bedrijf produceert zoutjes en crackers en heeft 120 werknemers.

3.2 Nederlandse diensten die de Israëlische bezetting ondersteunen

De volgende Nederlandse bedrijven hebben infrastructurele diensten en producten geleverd waarmee de Israëlische bezetting van Palestijnse gebieden ondersteund wordt:

- **Interwand Eibergen**

Jukkertweg 6
7151 HS Eibergen
Nederland
Telefoon: 0545-438400
Fax: 0545-438405
E-mail: info@interwand.nl
Website: www.interwand.nl

Interwand Eibergen B.V. is de Nederlandse marktleider op het gebied van ontwerp en productie van flexibele wandsystemen. Het bedrijf levert flexibele wanden aan verschillende buitenlandse markten, inclusief Israël.¹¹⁴

In de herfst van 2005 heeft Interwand Eibergen een contract afgesloten voor de levering van glazen wanden voor een nieuw terminalgebouw bij de Erez grensovergang tussen Israël en de bezette Gazastrook. De bouw van het nieuwe terminalgebouw zal waarschijnlijk worden afgerond in de zomer van 2006. Wanneer het nieuwe terminalgebouw in gebruik wordt genomen, is onbekend.

Interwand Eibergen sloot het contract, met een waarde van € 1,3 miljoen, af met het bouwbedrijf dat verantwoordelijk is voor de bouw van het terminalgebouw. Dit bouwbedrijf is gecontracteerd door het Israëlische Departement voor Veiligheid. Voor Interwand Eibergen was dit het eerste contract in Israël dat met beveiliging te maken heeft. Het Israëlische Departement voor Veiligheid had de intentie om meer van dit soort transparante terminalgebouwen te bouwen bij grensovergangen tussen Israël en Palestijnse gebieden, of binnen de bezette gebieden. Maar sinds Hamas de Palestijnse verkiezingen heeft gewonnen, zijn deze plannen voor onbepaalde tijd uitgesteld.¹¹⁵

De Nederlandse producent van flexibele wandsystemen Interwand Eibergen levert glazen wanden voor een nieuw terminalgebouw bij de Erez grensovergang tussen Israël en de bezette Gazastrook, die beheerd wordt door het Israëlische Departement voor Veiligheid.

- **Riwal**

Maxwellstraat 27
3316 GP Dordrecht
Nederland
Telefoon: 078-6181888
Fax: 078-6181866
E-mail: pr@riwal.nl
Website: www.riwal.nl

Het Nederlandse bedrijf Schalekamp Beheer, dat opereert onder de merknaam Riwal, is in Europa het grootste particuliere verhuurbedrijf op het gebied van *verticaal transport*. Het bedrijf verhuurt hoogwerkers en mobiele kranen aan aannemers, installateurs, onderhoudsbedrijven en overheidsinstellingen. In Nederland, Denemarken, Israël en Slovenië is Riwal marktleider in hoogwerkersverhuur. Met de verhuur van mobiele kranen behoort Riwal in Nederland en Israël tot de top-10.¹¹⁶

Riwal heeft in binnen- en buitenland een vloot van meer dan 5.000 hoogwerkers en mobiele kranen. Het bedrijf heeft ongeveer 300 werknemers, waarvan 170 in Nederland.¹¹⁷

De eigenaars van Riwal zijn de broers Dick en Jaap Schalekamp en de Israëlische zakenman Doron Livnat.¹¹⁸ Doron Livnat is mede-eigenaar van MDN Holding B.V., een Nederlandse houdstermaatschappij die belangen heeft in Schalekamp Beheer (33,3%), Lima Holding (50%), Hovago (100%) en diverse joint-ventures met bekende bedrijven op het gebied van vertikaal transport, zoals Mammoet, Van Oord en JLG.¹¹⁹ Doron Livnat speelt tevens een bestuurlijke rol bij verschillende Nederlandse organisaties die steun verlenen aan Israël: het CIDI (Centrum Informatie en Documentatie Israël) en de Collectieve Israël Actie.¹²⁰

In 1997 zette Riwal in Israël een joint-venture voor de verhuur van hoogwerkers op, samen met het bedrijf Avi Cranes. De joint-venture partners kregen echter ruzie.¹²¹ Sinds 2003 heeft Lima Holding, een bedrijf dat eigendom is van Dick Schalekamp en Doron Livnat, een vestiging in Israël die zich bezig houdt met de verhuur van hoogwerkers. Deze vestiging heeft 55 werknemers en opereert ook onder de merknaam Riwal.¹²²

In 2006 startte Riwal in Israël ook met de verhuur van mobiele kranen. Dat leidde tot een fel conflict met de vroegere partner Avi Cranes, die zijn monopolie op dit gebied bedreigd zag. De eigenaar van Avi Cranes werd kort geleden in staat van beschuldiging gesteld wegens het opdracht geven tot brandstichting, vernieling, diefstal en bedreigingen jegens Riwal.¹²³

In juli 2006 werd bekend dat Riwal aan een grote opdrachtgever in Israël mobiele kranen verhuurt die gebruikt worden bij de bouw van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever.¹²⁴ In juni 2004 heeft het Internationaal Gerechtshof in Den Haag bepaald dat de aanleg van de afscheidingsmuur in bezet gebied in strijd is met het internationale recht.¹²⁵

In antwoord op Kamervragen van PvdA-kamerlid Koenders schreef minister Bot van Buitenlandse Zaken begin september 2006: "Volgens opgave van Schalekamp Beheer levert het Nederlandse bedrijf geen machines of personeel voor de bouw van de barrière. Op grond hiervan heb ik geen aanwijzingen dat het Nederlandse bedrijf betrokken is bij de bouw van de barrière."¹²⁶

Minister Bot gaf hiermee een onjuist antwoord op de vraag van Koenders naar de betrokkenheid van "het Nederlandse bedrijf Riwal". Anders dan Bot beweert, wordt de merknaam Riwal namelijk gevoerd door twee Nederlandse bedrijven: behalve door Schalekamp Beheer B.V. ook door Lima Holding B.V. En Lima Holding levert - via diens Israëlische dochter - wel degelijk machines voor de bouw van de afscheidingsmuur.

Riwal verhuurt mobiele kranen die gebruikt worden bij de bouw van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever.

3.3 Nederlandse investeringen van bedrijven actief in de bezette gebieden

De volgende bedrijven die activiteiten ontplooiën in Israëlische nederzettingen in bezette gebieden, hebben dochterondernemingen in Nederland:

- **Agrexco Agricultural Export Company**

Voor een beschrijving van Agrexco Agricultural Export Company zie paragraaf 2.2. Agrexco heeft een kantoor in Nederland dat verantwoordelijk is voor de administratieve afhandeling van Agrexco's fruit en groente exporten naar de Benelux en de Scandinavische landen:

Agrexco Agricultural Export Company Ltd.
De Brauwweg 62
3125 AE Schiedam
Telefoon: 010-2984000
Fax: 010-29840003
Website: www.agrexco.nl

Agrexco heeft een ander kantoor dat de bloemenimport in Nederland verzorgt:

Agrexco Agricultural Export Company Ltd.
Legmeerdijk 313
1431 GB Aalsmeer
Telefoon: 0297-329423
Fax: 0297-322027

Agrexco Agricultural Export Company exporteert groenten, fruit en bloemen uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft twee marketingkantoren in Nederland.

- **Arava Export Growers**

Voor een beschrijving van Arava Export Growers zie paragraaf 2.2. Arava Export Growers heeft twee marketingdochters in Nederland: Arava Holland B.V. en Faran B.V. De twee bedrijven hebben twee gezamenlijke kantoren in Nederland:

Klappolder 92 -96
2665 LP Bleiswijk
Telefoon: 010-5299475

Douglassingel 25
Postbus 75559
1119 MC Schiphol-Rijk
Telefoon: 020-4467979
Fax: 020-6536033

Arava Export Growers exporteert groenten en fruit uit de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf heeft twee Nederlandse marketingdochters.

- **Bio-Lab**

Voor een beschrijving van Bio-Lab Ltd. zie paragraaf 2.10. Bio-Lab Ltd. heeft de volgende Nederlandse dochteronderneming:

Biosolve B.V.
Leenderweg 78
5555 CE Valkenswaard
Telefoon: 040-2071300
Fax: 040-2048537
Website: www.biosolve.nl

Bio-Lab produceert chemicaliën op de bezette Westelijke Jordaanoever. Het bedrijf bezit een Nederlandse dochteronderneming voor marketing: Biosolve.

- **Keter Plastic**

Voor een beschrijving van Keter Plastic Ltd. zie paragraaf 2.8. Keter Plastic Ltd. bezit de volgende dochteronderneming in Nederland die producten importeert uit Israël, mogelijk uit haar fabrieken op de bezette Westelijke Jordaanoever:

- Keter Europe Gardening B.V.
Ericssonstraat 17
Postbus 224
5120 AE Rijen
Telefoon: 0161-228301
Fax: 0161-228322
Website: www.outstanding-keter.com

Keter Europe Gardening is een Nederlandse dochteronderneming van OutStanding Solutions Ltd. Dit bedrijf is een Israëlische dochteronderneming van Keter Plastic, die plastic gebouwen, schuren en dozen voor opbergdoeleinden produceert. OutStanding Solutions heeft drie productiefaciliteiten en een ontwerp- en ontwikkelingscentrum in Israël. De producten worden in Nederland verkocht door verschillende winkelketens.¹²⁷

Keter Plastic en diens eigenaren (de Israëlische familie Sagol) zijn daarnaast eigenaar van vier andere dochterondernemingen in Nederland, die BV's beheren of producten op de markt brengen die in Nederland of door Keter-dochters in andere Europese landen worden geproduceerd. Er zijn geen aanwijzingen dat deze dochterondernemingen producten importeren die op de bezette Westelijke Jordaanoever zijn vervaardigd:

- Allibert B.V.
Zijlweg 65 C
2013 DD Haarlem
Telefoon: 025-5633944
E-mail: benelux@allibert.net
Website: www.allibert-sanitaire.com

Allibert B.V. is een Nederlands marketingkantoor voor badkamermeubilair van Keter's Nederlandse dochter Allibert.¹²⁸ Allibert producten worden in Nederland door verschillende winkelketens verkocht.

- Curver Benelux B.V.
Ericssonstraat 17
5121 MK Rijen
Telefoon: 0162-486500
Fax: 0162-486502
E-mail: info.benelux@curver.com
Website: www.curver.com

Curver Benelux is het marketingkantoor voor Curver producten in de Benelux: plastic opbergartikelen voor huis en voeding, schoonmaak, opbergen, was, bad en afvalverwijdering. Deze producten worden in Polen en Hongarije geproduceerd.¹²⁹ Curver producten worden in Nederland door veel winkelketens verkocht.

- Jardin Netherlands B.V.
Postbus 224
5120 AE Rijen
Telefoon: 0161-228300
Fax: 0161-227002
Website: www.jardin.nl

Jardin Netherlands is in Nederland een van de grootste producenten van plastic tuinmeubilair en behoort tot de top-3 in Europa. Het bedrijf heeft 200 medewerkers en een jaarlijkse omzet van € 50 miljoen. De producten worden onder de merknaam Jardin verkocht door grote winkelketens in Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, Spanje en Portugal.¹³⁰

- Jardin International Holding B.V.
Siriusdreef 2
2132 WT Hoofddorp
Telefoon: 023-5684700
Fax: 023-5684717

Jardin International Holding is de Nederlandse houdstermaatschappij voor de Europese dochterondernemingen van Keter Plastic.¹³¹

Keter Plastic produceert diverse plasticproducten op de bezette Westelijke Jordanoever. Het bedrijf is eigenaar van vijf Nederlandse dochterondernemingen die zich bezig houden met marketing, productie en beheer van andere bedrijven: Keter Europe Gardening, Allibert, Curver Benelux, Jardin Netherlands en Jardin International Holding.

- **Mapal Plastic Products**

Voor een beschrijving van Mapal Plastic Products Ltd. zie paragraaf 2.8. Mapal Plastic Products Ltd. is eigenaar van de volgende dochteronderneming in Nederland die producten importeert uit de fabriek op de bezette Golan Hoogvlakte:

Mapal Europe B.V.
Hessenbergweg 111
1101 BS Amsterdam Zuidoost
Telefoon: 020-5774000

Mapal Plastic Products produceert plasticproducten op de bezette Golan Hoogvlakte. Het bedrijf is eigenaar van een Nederlandse dochteronderneming voor marketing: Mapal Europe.

- **Mayanot Eden**

19 Lehi Street
51200 Bnei Brak
Israël
Telefoon: +972-3-5777881
Fax: +972-3-6165551
Website: www.meyeden.co.il

Mayanot Eden Ltd. is een grote producent van gebotteld water die aan de aandelenbeurs van Tel Aviv is genoteerd. De Salukia bron, waaruit het water wordt getapt, bevindt zich op de Golan Hoogvlakte. De bottelarij is in Katzrin gevestigd, een industriële zone op de Golan Hoogvlakte. In Israël wordt het water verkocht onder de merknaam Mey Eden.¹³²

In mei 2003 maakte Mayanot Eden bekend een samenwerkingsovereenkomst te zijn aangegaan met het Britse bedrijf Virgin Drinks om frisdrank in zeven smaken op de Israëlische markt te brengen. Virgin levert de merknaam en de recepten. De marketing wordt gedaan door Mayanot Eden, dat hoopt op een bescheiden 2-3% aandeel van de markt. De productie zal plaatsvinden in de Super Drink fabriek in de industriële zone Atarot op de bezette Westelijke Jordanoever. Dit bedrijf heeft 220 werknemers en is eigendom van de Michal familie. Jonathan Cockport, directeur internationale marketing voor Virgin Drinks, gaf aan dat de locatie van de fabriek geen probleem is: "Het feit dat de fabriek in de bezette gebieden is gelegen, is voor ons geen probleem. Het is een productie-installatie en, zolang het juiste rendement en de juiste kwaliteit worden geleverd, speelt de locatie geen rol."¹³³

Tegen het einde van de jaren negentig begon Mayanot Eden met een expansie naar Europa, waarbij water werd verkocht onder de merknaam Eden Springs. In april 2003 werd een *joint-venture* aangegaan met het Franse voedselbedrijf Danone, wereldleider op het gebied van gebotteld water. De *joint-venture*, genaamd Danone Springs of Eden, richt zich op de zogeheten *Home and Office Delivery (HOD)* markt in Europa: distributie van grote flessen water (voornamelijk 5 *gallons*) aan huishoudens en kantoren. Het water wordt verkocht onder de merknaam Eden Springs. Danone bezit 57% van de aandelen, Eden Springs 43%.¹³⁴

Hoewel de hoofdkantoren in Lausanne (Zwitserland) zijn gevestigd, is de *joint-venture* officieel in Rotterdam (Nederland) geregistreerd.¹³⁵

Danone Springs of Eden heeft meer dan 350.000 koelmachines in bedrijf en bezit in Europa een marktaandeel van 20%. Het is onduidelijk of (een deel van) het water dat in Europa wordt verkocht uit de Golan Hoogvlakte afkomstig is, aangezien de *joint-venture* naast Salukia ook twee andere bronnen beheert, gelegen in Zwitserland en Polen.¹³⁶

Begin 2004 heeft Danone van de Israëliische Naftali broers ook een marktaandeel van 20% in Mayanot Eden verkregen, maar in februari 2005 moest het Franse bedrijf € 150 miljoen afschrijven op Danone Springs of Eden.¹³⁷

Eden Springs (Nederland), de lokale dochteronderneming van Eden Springs, is de nummer drie op de Nederlandse HOD markt.¹³⁸ Het water dat Eden Springs (Nederland) verkoopt is afkomstig uit een Rotterdamse bron en is dus niet afkomstig van de Golan Hoogvlakte.¹³⁹ Het adres van deze dochteronderneming is:

Eden Springs (Nederland) B.V.
Vareseweg 140
Postbus 11032
3004 EA Rotterdam
Telefoon: 010-2200021
Fax: 010-2200004
E-mail: info@nl.edensprings.com
Website: www.edensprings.nl

Mayanot Eden is ook eigenaar van twee financierings- en houdstermaatschappijen in Nederland:¹⁴⁰

- The Springs of Eden B.V.
- The Danone Springs of Eden B.V. (joint-venture met Danone)

Het adres van deze dochterondernemingen is:

Fred. Roeskestraat 123
Postbus 75288
1070 AG Amsterdam
Telefoon: 020-6736484
Fax: 020-6758869

Mayanot Eden produceert gebotteld water op de bezette Golan Hoogvlakte. Het bedrijf bezit in Nederland een dochteronderneming die gebotteld water - uit Rotterdamse bron - verkoopt en twee financierings- en houdstermaatschappijen.

3.4 Samenvatting

Tabel 7 en Tabel 9 geven een overzicht van de investeringsrelaties tussen Nederland en bedrijven in Israëlische nederzettingen, terwijl in Tabel 8 de bedrijven worden genoemd die diensten verlenen die de Israëlische bezetting ondersteunen.

Tabel 7 Nederlandse bedrijven die investeren in Israëlische nederzettingen				
Moederbedrijf	Producten	Dochteronderneming	Locatie	Activiteit
Soda-Club	Koolzuurhoudende frisdranken	Soda-Club International	Ma'aleh Adumim	Productie koolzuurtoevoegende apparaten
Unilever	Voedsel, schoonmaakmiddelen, lichaamsverzorging	Beigel & Beigel	Barkan I.Z., Westelijke Jordaanoever	Productie van zoutjes en crackers

Tabel 8 Nederlandse diensten die de Israëlische bezetting ondersteunen		
Bedrijf	Locatie	Service
Interwand Eibergen	Eibergen	Levering van glaswanden voor een nieuwe terminal bij de Erez grensovergang tussen Israël en de bezette Gazastrook
Riwal	Dordrecht	Verhuur van mobiele kranen die gebruikt worden bij de bouw van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever.

Tabel 9 Nederlandse investeringen van Israëlische bedrijven die actief zijn in nederzettingen				
Moederbedrijf	Producten	Dochteronderneming	Locatie	Activiteit
Agrexco Agricultural Export	Groenten & fruit	Agrexco Agricultural Export	Schiedam	Marketing
	Bloemen	Agrexco Agricultural Export	Aalsmeer	Marketing
Arava Export Growers	Groeten & fruit	Arava Holland	Bleiswijk	Marketing
	Groeten & fruit	Faran	Schiphol-Rijk	Marketing
Bio-Lab	Chemicaliën	Biosolve	Valkenswaard	Marketing
Keter Plastic	Plastic meubilair, plastic opberg- en huishoudartikelen	Keter Europe Gardening	Rijen	Marketing
		Allibert	Haarlem	Marketing
		Curver Benelux	Rijen	Marketing
		Jardin Netherlands	Rijen	Productie plastic tuinmeubilair
		Jardin International Holding	Hoofddorp	Holding
Mapal Plastic Products	Plastic producten en foliesoorten	Mapal Europe	Amsterdam	Marketing
Mayanot Eden	Gebotteld water	Eden Springs (Nederland)	Rotterdam	Marketing
		The Springs of Eden	Amsterdam	Financiering/holding
		The Danone Springs of Eden	Amsterdam	Financiering/holding

Hoofdstuk 4 Nederlandse bevordering van economische relaties met Israël

4.1 Introductie

In dit hoofdstuk kijken we naar bedrijven, organisaties en overheidsinstellingen en departementen die tot doel hebben om economische relaties (handel, investering en anders) tussen Nederland en Israël te bevorderen en te stimuleren. De doelstellingen en activiteiten van iedere actor worden in het kort beschreven. Voor iedere actor zal de vraag worden gesteld of de promotionele activiteiten ook economische relaties omvatten met Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.

4.2 Nederlandse overheidsinstellingen en -departementen

In november 2005 antwoordde de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken in reactie op Kamervragen door te verklaren dat "indien een Nederlands bedrijf de ambassade zou verzoeken om hulp bij het zakendoen met een bedrijf in een nederzetting (of vice versa) de Nederlandse ambassade geen medewerking verleent."¹⁴¹

De volgende Nederlandse overheidsinstellingen en -departementen spelen een rol in het stimuleren van economische relaties tussen Nederland en Israël:

- **EVD**

Juliana van Stolberglaan 148
Postbus 20105
2500 EC Den Haag
Telefoon: 070-7788888
Fax: 070-7788889
E-mail: evd@info.evd.nl
Website: www.evd.nl

De EVD is een onderdeel van het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken. De missie van de dienst is om internationale bedrijvigheid en samenwerking te bevorderen en aan te moedigen. De EVD verkrijgt informatie uit zijn netwerk van Nederlandse en internationale organisaties, waaronder internationale financieringsorganisaties, de Europese Commissie, ambassades, Kamers van Koophandel, lokale ondersteuningsfaciliteiten voor het bedrijfsleven, verenigingen van handelsvertegenwoordigers, handel en industrie. De EVD organiseert en faciliteert handelsbezoeken, bijeenkomsten, seminars, individuele ondersteuning, rapporten, tijdschriften en websites (www.evd.nl, www.hollandtrade.com, www.internationaalondernemen.nl). De EVD helpt ook de Nederlandse diplomatieke posten in het buitenland om hun economische en handelstaken zo efficiënt mogelijk te vervullen en houdt toezicht op hun werk op dit terrein.

Na een recente fusie met een andere instantie verzorgt de EVD ook de financiële overheidsprogramma's die handel en investeringen in nieuwe markten en ontwikkelingslanden ondersteunen. Daarnaast besteedt de EVD in nieuwe markten en ontwikkelingslanden meer aandacht aan de private sector en zal zij speciale programma's verzorgen om de publieke sector in nieuwe markten te ondersteunen.

De EVD stelt uitvoerige informatie beschikbaar over de Israëlische maatschappij en economie aan Nederlandse bedrijven die interesse hebben om met Israël zaken te doen. Een zeer grote hoeveelheid praktische informatie wordt via de website aangeboden. Nederlandse bedrijven wordt echter op geen enkele wijze afgeraden om zakenrelaties met bedrijven te vermijden die gevestigd zijn in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.¹⁴²

Nederlandse bedrijven die interesse hebben om zaken te doen met Israël kunnen bij de EVD telefonisch of per e-mail de landenmanager voor Israël contacteren, mw. Van Baarle, om aanvullend advies of informatie in te winnen. Volgens mw. Van Baarle wordt de kwestie van handels- of investeringsrelaties met bedrijven die zijn gevestigd in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet nooit door Nederlandse bedrijven aangesneden die extra informatie aanvragen. Indien de kwestie aangesneden zou worden, zou de EVD de Nederlandse bedrijven van het standpunt van de EU op de hoogte moeten brengen met betrekking tot invoerrechten die worden geheven op invoerzendingen uit de nederzettingen. De EVD ziet echter geen reden om dit beleid pro-actief onder de aandacht te brengen, bijvoorbeeld via de website van de EVD.¹⁴³

De EVD bevordert internationale handel en investeringen door Nederlandse bedrijven in en met Israël. De EVD heeft geen duidelijk beleid met betrekking tot handel met en investeringen in nederzettingen.

- **Atradius**

Keizersgracht 281
Postbus 473
1000 AL Amsterdam
Telefoon: 020-5539111
Fax: 020-5532811
E-mail: info@atradius.com.
Website: www.atradius.com

Atradius N.V. is een toonaangevende kredietverzekeraar met een totale omzet van € 1.3 miljard en een wereldwijd marktaandeel van 24 procent. Atradius verzekert jaarlijks circa € 300 miljard aan wereldwijde handel tegen het risico van niet-betaling en levert een uitgebreid scala aan producten op het gebied van risicotransfer, financiering en management van handelsvorderingen.

Het hoofdkwartier van Atradius is gevestigd in Amsterdam, maar het bedrijf is eigendom van een aantal buitenlandse financiële instituties, waarvan Swiss Re, Deutsche Bank en Grupo Catalana Occidente de belangrijkste zijn.¹⁴⁴

Al decennia lang beheren Atradius en zijn voorganger, de NCM, de buitenlandse handels- en verzekeringsgaranties van de Nederlandse regering. Sinds 2002 heeft de Nederlandse regering Atradius toegestaan om details te publiceren over de garanties die beschikbaar worden gesteld. Investeringen in Israël door Nederlandse bedrijven zijn sinds 2002 niet verzekerd, maar exporten naar Israël door Nederlandse bedrijven zijn sinds 2002 wel twee keer gegarandeerd, zoals Tabel 10 laat zien:¹⁴⁵

Datum	Garantie	Nederlands bedrijf	Bedrag
Maart 2003	Exportkredietgarantie	Meyn Food Processing Technology	€ 1.576.100
April 2004	Exportkredietgarantie	Siemens Nederland	€ 39.007.700

Deze twee exportkredietgaranties hebben geen relatie met Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet. Atradius sluit investeringen in of handel met Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet echter niet categorisch uit van garanties. Indien een Nederlands bedrijf een exportkredietgarantie zou aanvragen voor een uitvoerzending aan een Israëlisch bedrijf dat gevestigd is in een Israëlische nederzetting in gebieden die door Israël worden bezet, zou hierover op ad hoc basis worden besloten. Indien de Israëlische importeur (gevestigd in bezet gebied) geen moederbedrijf in Israël zelf of daarbuiten zou hebben dat garant kan staan voor de transactie, zou Atradius de aanvraag moeten weigeren omdat het risico te hoog zou zijn en niet verzekerd zou kunnen worden. Indien de importeur echter een moederbedrijf heeft dat garant zou kunnen staan voor de transactie, zou de aanvraag niet automatisch worden geweigerd.

In de praktijk heeft Atradius nooit een verzoek ontvangen om exporten of investeringen te garanderen in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.¹⁴⁶

Atradius biedt namens de Nederlandse regering garanties aan voor exportkredieten en investeringen. Atradius weigert garanties voor handel met of investeringen in Israëlische nederzettingen niet categorisch.

- **Ministerie van Landbouw (LNV)**

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
Telefoon: 070-3786868
Fax: 070-3786100
E-mail: ank-lnv@minbuza.nl
Website: www.minlnv.nl

Het Nederlandse Ministerie van Landbouw (LNV) stelt zich ten doel om agrarische handel tussen Nederland enerzijds en Israël en de Palestijnse gebieden anderzijds te stimuleren. Deze handel stimuleren is de voornaamste verantwoordelijkheid van de Nederlandse agrarische attaché op de Nederlandse Ambassade in Ankara, mevr. Konsten. Zij is verantwoordelijk voor Turkije, Israël en de Palestijnse gebieden. De attaché stelt via diverse overheidspublicaties informatie beschikbaar over export- en investeringsmogelijkheden en bezoekt geregeld Nederland om informatie te geven aan geïnteresseerde bedrijven.¹⁴⁷

Volgens mevr. Konsten is zij in het verleden noch door Israëlische bedrijven benaderd die actief zijn in nederzettingen in de bezette gebieden, noch door Nederlandse bedrijven die van plan zijn om zaken te doen met nederzettingen. De attaché geeft bedrijven niet pro-actief informatie over handel met nederzettingen en verwijst alle vragen over juridische en fiscale kwesties door naar de Nederlandse ambassade in Israël (zie hieronder).¹⁴⁸

Het Nederlandse Ministerie van Landbouw bevordert agrarische handel tussen Nederland en Israël. Vragen die betrekking hebben op nederzettingen worden naar de Nederlandse ambassade in Israël doorverwezen.

- **Netherlands Foreign Investment Agency**

Postbus 20061
2500 EB Den Haag
Telefoon: 070-3798818
Website: www.nfia.nl

De *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA) faciliteert directe investeringen van buitenlandse bedrijven in Nederland en stelt informatie, strategische perspectieven en praktische hulp beschikbaar. De NFIA is een afdeling van het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken.

Het NFIA heeft honderden buitenlandse bedrijven geholpen om activiteiten in Nederland te initiëren of uit te breiden. In Nederland hebben in totaal meer dan 5000 buitenlandse bedrijven activiteiten gestart. Door haar netwerk van wereldwijde kantoren richt de NFIA zich op (dochterondernemingen van) bedrijven uit Noord Amerika, China, Japan, Taiwan, Korea, Ierland en het Verenigd Koninkrijk. Investeringen door bedrijven in Israël werden in de afgelopen twee jaar niet gefaciliteerd.¹⁴⁹

De *Netherlands Foreign Investment Agency* bevordert investeringen in Nederland. Haar beleid betreffende investeringen in Nederland door nederzettingenbedrijven is niet bekend.

- **Nederlandse ambassade in Israël**

Beit Oz
14 Abba Hillel Street
Ramat Gan 52506
Israël
Telefoon: +972-3-7523150
Fax: +972-3-7523135
E-mail: nlgovtel@012.net.il
Website: www.netherlands-embassy.co.il

De Nederlandse ambassade in Israël heeft een afdeling Economie en Handel, die het Nederlandse bedrijfsleven ondersteunt met zakelijke activiteiten in Israël en Israëlische bedrijven helpt om hun weg in Nederland te vinden.¹⁵⁰

Samen met de Kamer van Koophandel Israël-Nederland, heeft de Nederlandse Ambassade in Israël de website *Holland-Israel Trade Portal* (www.holland-israel.com) opgezet. De website biedt "alle informatie die nodig is om met Nederland of Israël zaken te doen." Zij heeft tot doel om Nederlandse en Israëlische bedrijven effectief gereedschap te bieden om bilaterale commerciële relaties uit te breiden. Hiervoor is een database in het leven geroepen met lijsten van bedrijven die zowel in Israël als Nederland actief zijn, alsook bedrijven die in beide landen op zoek zijn naar zakelijke mogelijkheden.¹⁵¹

Volgens dhr. Beenen van de afdeling Economie en Handel van de ambassade zal de ambassade geen informatie of diensten leveren aan Nederlandse bedrijven die de wens hebben om te exporteren naar Israëlische nederzettingen in door Israël bezette gebieden, of om in deze nederzettingen te investeren. De ambassade biedt ook geen diensten aan bedrijven die gevestigd zijn in nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet. In de praktijk is de ambassade nooit benaderd door een nederzettingenbedrijf, of een Nederlands bedrijf dat zaken wil doen met een nederzettingenbedrijf. De ambassade beschikt niet over informatie over economische relaties tussen Nederland en nederzettingen in de gebieden die door Israël worden bezet. De ambassade doet niet actief onderzoek naar dergelijke relaties en verstrekt niet pro-actief informatie aan bedrijven over de status van de nederzettingen. De ambassade controleert ook niet de herkomst van bedrijven die zichzelf registreren op de website *Holland-Israel Trade Portal*.¹⁵²

De Nederlandse ambassade in Israël bevordert handelsrelaties tussen Nederland en Israël. Handel met of investeringen in nederzettingen worden niet gefaciliteerd, maar nederzettingenbedrijven worden niet verwijderd van de internet-handelsportaal van de ambassade.

4.3 Particuliere organisaties en bedrijven

- **Kamer van Koophandel Nederland-Israël**

Bankrashof 3
1183 NP Amstelveen
Telefoon: 020-5038063
Fax: 020-5038064
E-mail: info@kvknederlandisrael.nl
Website: www.kvknederlandisrael.nl

De Kamer van Koophandel Nederland-Israël, opgericht in 1949, is een vereniging van in Nederland gevestigde ondernemingen, die een handelsrelatie met Israëlische bedrijven hebben. De Kamer voert diverse activiteiten uit om handel tussen de twee landen te bevorderen en ondersteunt haar leden bij het uitbreiden van bestaande en het aanknopen van nieuwe handelsrelaties. De activiteiten omvatten *matchmaking*, handelsmissies, marktonderzoek, bijeenkomsten, et cetera. De meest recente handelsmissie naar Israël vond tussen 6 en 11 november 2005 plaats en werd geleid door Jan Kamminga, voorzitter van de FME (de federatie van metaalbedrijven).¹⁵³

Bij het bevorderen van economische relaties tussen Nederlandse en Israëlische bedrijven maakt de Kamer van Koophandel Nederland-Israël geen onderscheid tussen bedrijven die actief zijn in Israël en bedrijven die in nederzettingen opereren, aldus dhr. Cortissos van de Kamer. In de praktijk is de Kamer nooit benaderd door Israëlische of Nederlandse bedrijven die van plan zijn om een handels- of investeringsrelatie tussen Nederland en een Israëlische nederzetting in door Israël bezet gebied aan te gaan. Echter, indien een dergelijk verzoek zou worden gedaan, zou de Kamer ondersteuning niet weigeren.¹⁵⁴

De Kamer van Koophandel Nederland-Israël bevordert internationale handels- en investeringsrelaties van Nederlandse bedrijven in en met Israël. De Kamer sluit handel met of investeringen in nederzettingen niet uit.

- **Christenen voor Israël**

Patroonstraat 1
Postbus 1100
3860 BC Nijkerk
Telefoon: 033-2458824
Fax: 033-2463644
E-mail: info@christenenvoorIsraël.nl
Website: www.christenenvoorIsraël.nl

Stichting Christenen voor Israël stelt zich ten doel “om christenen in Nederland en wereldwijd bewust te maken van de betekenis van het Joodse volk in Gods’ handelen met deze wereld”. In de praktijk organiseert de stichting bijeenkomsten, geeft publicaties uit, werft fondsen voor projecten in Israël en organiseert solidariteitsreizen naar Israël. Een van de doorlopende projecten van Christenen voor Israël is de symbolische aanplant van tulpenbollen in Israëlische nederzettingen in de Gazastrook (voor augustus 2005), op de Westelijke Jordaanoever en op de Golan Hoogvlakte.¹⁵⁵ Tot de projecten die worden ondersteund behoren de Golan Welfare Departments op de bezette Golan Hoogvlakte, die in december 2004 een donatie heeft ontvangen van € 5000.¹⁵⁶ Voorts exploiteert Christenen voor Israël een winkel, het Israël Producten Centrum, waar producten uit Israël worden verkocht. Onder deze producten bevinden zich ook producten uit nederzettingen, zoals Adanim thees en Pyramid kruidenmixen (zie paragraaf 2.3), Barkan, Monfort en Carmel wijnen (zie paragraaf 2.5) en producten voor lichaamsverzorging van Mineral Care en Time Control (zie paragraaf 2.7).¹⁵⁷

Christenen voor Israël stimuleert solidariteit onder Nederlandse christenen voor Israël. Het exploiteert een winkel, het Israël Producten Centrum, waar diverse nederzettingenproducten worden verkocht.

- **Federatie Nederlandse Zionisten**

Buitenplein 65
1181 ZE Amstelveen
Telefoon: 020-6402380
Fax: 020-3452260
E-mail: info@fnz.info
Website: www.fnz.info

De Federatie Nederlandse Zionisten (FNZ) is de Nederlandse federatie van alle joodszionistische organisaties in Nederland.¹⁵⁸ De FNZ wordt hier genoemd, omdat zij de Nederlandse afdeling van de World Zionist Organisation (WZO) is. De WZO is systematisch gebruikt als het voornaamste apparaat voor investeringen in nederzettingen. Zwaar gesubsidieerd door Israëlische regeringen geeft de WZO geld uit voor de ontwikkeling van agrarische projecten in nederzettingen, die uitsluitend ten goede komen aan joden. Naar schatting werd alleen al tussen 2000 en 2002 door de WZO NIS 385 miljoen (€ 71 miljoen) uitgegeven aan agrarische projecten in nederzettingen.¹⁵⁹ De website biedt geen informatie over de vraag of en op welke manier de FNZ is betrokken bij WZO activiteiten die betrekking hebben op nederzettingen.¹⁶⁰

De Federatie Nederlandse Zionisten is de Nederlandse afdeling van de World Zionist Organisation, die systematisch gebruikt is als het voornaamste apparaat voor investeringen in nederzettingen.

- **Israel Office Delft**

Koninginnegracht 14e
2514 AA Den Haag
Telefoon: 070-3115555
Fax: 070-3115556
Website: www.israeloffice.com

De Israel Office Delft is door de stad Delft opgericht om de goede relatie met haar partnerstad Kfar Sava met specifieke economische banden uit te breiden. Het kantoor helpt Israëliische bedrijven en instituties in hun pogingen om samenwerking in Delft te vestigen of op te richten. Recent is door de bemiddeling van het kantoor tussen de TU Delft en Technion Haifa overeenstemming bereikt over de intentie om hechte samenwerkingsrelaties op te bouwen.¹⁶¹

De Israel Office Delft is door de stad Delft opgericht om de goede relatie met het Israëliische Kfar Sava uit te breiden. Haar beleid ten aanzien van relaties met nederzettingen is niet bekend.

- **Joods Nationaal Fonds**

Van Leijenberghlaan 197-d
Postbus 78030
1070 LP Amsterdam
Telefoon: 020-6466477
Fax: 020-6466454
E-mail: adm@jnf.nl
Website: www.jnf.nl

Het Joods Nationaal Fonds is de Nederlandse tak van de *Jewish National Fund*, die in het leven werd geroepen om, na de stichting van de staat Israël in 1948, land aan te kopen voor Joodse agrarische pioniers. Op dit moment werft het Joods Nationaal Fonds fondsen bij het Nederlandse publiek om in Israëliische woestijngebieden bomen aan te planten.¹⁶² De Jewish National Fund (JNF) is nu in het bezit van 255,500 hectare land, oftewel 13% van het totale gebied waarin Israël is gevestigd. Dit land wordt beheerd door de *Israel Lands Administration*, een overheidsagentschap, en kan niet worden gepacht door Palestijnse burgers van Israël.¹⁶³ De JNF is ook betrokken bij de financiering van nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.¹⁶⁴

Het Joods Nationaal Fonds is de Nederlandse tak van de *Jewish National Fund*, die een groot deel van het land in Israël bezit en betrokken is bij de financiering van nederzettingen.

- **KPMG**

Burgemeester Rijnderslaan 10-20
1185 MC Amstelveen
Postbus 74500
1070 DB Amsterdam
Telefoon: 020-6567890
Fax: 020-6567700
Website: www.kpmg.nl

De Israël desk van KPMG in Nederland ondersteunt, samen met de Nederland desk van KPMG in Israël, Israëlische en Nederlandse bedrijven bij het opzetten van nieuwe ondernemingen of het verbeteren van de efficiëntie en winstgevendheid van bestaande Israëlisch-Nederlandse zakenrelaties.

Als voordelen voor Israëlische bedrijven om in Nederland een vestiging te openen noemt KPMG “de gevestigde relatie tussen Nederland en Israël, de hoge kwaliteit van de infrastructuur in Nederland, EU lidmaatschap en uitstekende mogelijkheden voor Israëlische bedrijven om hun fiscale planning via Nederland te optimaliseren.”

Voor Nederlandse bedrijven biedt “Israëls ontwikkelde hightech sector redelijk geprijsde knowhow en snelle onderzoek- en ontwikkelingsmogelijkheden van innovatieve producten en diensten.”¹⁶⁵

Tot de klanten van de Israël desk van KPMG behoren geen bedrijven in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet. Dergelijke bedrijven zouden echter niet categorisch worden geweigerd. Zij zouden door KPMG geaccepteerd worden, indien hun activiteiten en beleid in overeenstemming zijn met de ethische code van KPMG.¹⁶⁶

De Israël desk van KPMG ondersteunt Nederlandse en Israëlische bedrijven bij het opzetten van zakenrelaties. KPMG sluit handel met - en investeringen in - nederzettingen niet uit.

- **OPTIN**

Postbus 11646
2502 AP Den Haag
Telefoon: 070-3643260
Fax: 070-3653372
E-mail: optin@optin.nl
Website: www.optin.nl

De Organization for the Promotion of Trade Israel-Netherlands (OPTIN) bevordert nieuwe technologieën en ontwikkelingen en brengt nieuwe bedrijfsmogelijkheden in Israël, Nederland en wereldwijd onder de aandacht. Dit wordt gedaan om bilaterale samenwerking, nieuwe ondernemingen, investeringen en strategische allianties te stimuleren. OPTIN voert met dit doel de volgende activiteiten uit:¹⁶⁷

- Het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek tussen Israël en Nederland
- Het bevorderen van bewustzijn met betrekking tot bilaterale samenwerkingsmogelijkheden
- Het organiseren van contactdagen tussen bedrijven en wetenschappers
- Het informeren van Nederlandse organisaties, bedrijven, overheden en studenten over de economische situatie, nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden in Israël en vice versa

- Het begeleiden van delegaties uit en naar Israël
- Het onderzoeken van de Nederlandse en Israëlische markten

OPTIN wordt gesponsord door Matimop, de *Israeli Industry Center for R&D*. Dat is een publieke non-profit organisatie die is opgericht door drie grote verenigingen van fabrikanten. Zij functioneert als schakel tussen Israëlische bedrijven en hun internationale tegenhangers om de gezamenlijke ontwikkelingen van geavanceerde technologieën te bevorderen.¹⁶⁸

OPTIN werkt samen met zeven Israëlische universiteiten en met de zogenaamde *technological incubators*, of technologische kweekkamers. “Technologische kweekkamers zijn ondersteunende bedrijven die beginnende ondernemers een kans geven om hun innovatieve technologische ideeën te ontwikkelen en nieuwe bedrijven op te zetten, teneinde deze te commercialiseren. Het incubator-programma wordt in alle delen van het land toegepast, onder begeleiding van en met ondersteuning van de *Office of the Chief Scientist* van het Ministerie van Industrie en Handel in Israël.” Verscheidene technologische kweekkamers zijn of waren gevestigd in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.¹⁶⁹

- Green Tech Kiryat Arba
(Westelijke Jordaanoever)
- Incentive Technological Incubator Ariel
(Westelijke Jordaanoever)
- Meytag High Tech Ventures Katzrin
(Golan Hoogvlakte)
- Mofet B'Yehuda - Technology and Business Incubator Kiryat Arba
(Westelijke Jordaanoever)
- Western Negev Initiative Center Neve Dekalim (Gazastrook, tot
augustus 2005)

Ondanks deze samenwerking met kweekkamers die zich bevinden in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet, meldt een woordvoerder van OPTIN dat de organisatie nog nooit met bedrijven te maken heeft gehad die gevestigd zijn in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet. Dergelijke bedrijven zouden bij OPTIN activiteiten echter welkom zijn. OPTIN maakt op geen enkele wijze onderscheid tussen bedrijven in Israël en bedrijven die gevestigd zijn in nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet.¹⁷⁰

OPTIN stimuleert bilaterale samenwerking tussen Nederlandse en Israëlische bedrijven op het gebied van nieuwe technologieën. OPTIN sluit handel met - en investeringen in - nederzettingen niet uit.

Hoofdstuk 5 Nederlandse economische relaties met geselecteerde buitenlandse bedrijven

5.1 Introductie

Historisch gezien heeft Israël zeer hechte politieke, economische en militaire banden met de Verenigde Staten. Veel Amerikaanse bedrijven zijn betrokken bij handel met (of investeringen in) bedrijven die zijn gevestigd in Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet. Zij leveren wapens aan het Israëlische leger en werken samen met de Israëlische militaire industrie. Amerikaanse solidariteitsorganisaties, universiteiten, kerken en andere organisaties proberen in toenemende mate om deze bedrijven over te halen hun steun aan de Israëlische bezetting te staken.

Een van de meest prominente organisaties die betrokken zijn bij dergelijke pogingen is de Presbyteriaanse Kerk (Verenigde Staten). In augustus 2005 kondigde de *Mission Responsibility through Investment (MRTI) Committee* van de Presbyteriaanse Kerk aan dat zij zal beginnen met een proces van *progressive engagement* met vijf bedrijven die volgens de kerk betrokken zijn bij het voortdurende geweld dat Israël en Palestina plaagt. Hoewel het denkbaar is dat veel meer Amerikaanse bedrijven aan dit geweld bijdragen, heeft de MRTI besloten om zich in eerste instantie te richten op vijf bedrijven, waarvan Caterpillar de bekendste is.

Carol Hylkema, voorzitter van de MRTI commissie zei: “We hebben deze bedrijven gekozen omdat we geloven dat zij veranderingen kunnen aanbrengen die de kansen op een rechtvaardige vrede in de regio zullen vergroten. Als aandeelhouder van deze bedrijven roept de Presbyteriaanse Kerk (Verenigde Staten) hen op om verantwoord te handelen.”¹⁷¹

Een andere prominente organisatie die zich heeft bezig gehouden met de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven die bijdragen aan de Israëlische bezetting van Palestijnse en Syrische gebieden, is de mensenrechtenorganisatie Amnesty International. In juni 2004 heeft de Ierse afdeling van Amnesty International de Ierse regering gevraagd om de relaties te onderzoeken tussen het Ierse bedrijf Cement Roadstone Holdings en de aanleg door Israël van de illegale afscheidingsmuur op de Westoever.¹⁷²

Meer recent is er internationaal veel aandacht besteed aan het Franse bedrijf Veolia Environnement dat betrokken is bij de bouw van een *light rail system* dat Jeruzalem verbindt met Israëlische nederzettingen in en rond bezet Oost-Jeruzalem op de bezette Westelijke Jordaanoever.¹⁷³

In de volgende paragrafen zullen we de drie genoemde bedrijven beschrijven, evenals hun rol in de Israëlische bezetting van Palestijnse en Syrische gebieden en hun economische relaties met Nederland. Deze Nederlandse relaties hebben niet per se een direct verband met de activiteiten van deze bedrijven in Israël en de Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet, maar indirect (bijvoorbeeld indien Nederlandse financiële instellingen algemene bedrijfsfinancieringen aan een van deze bedrijven verstrekken) kunnen zij wel degelijk relevant zijn.

Het overzicht van bedrijven die in dit hoofdstuk worden genoemd, mag niet de verwachting wekken compleet te zijn. Van de internationale bedrijven die worden besproken was voor het onderzoek al bekend dat zij de bezetting steunen of faciliteren, hetgeen verklaart dat zij hier als casus worden besproken. Breed en diepgaand vervolgonderzoek zou ongetwijfeld meer Nederlandse bedrijven aan het licht brengen die relaties onderhouden met internationale bedrijven die bij de bezetting betrokken zijn.

5.2 Caterpillar

5.2.1 Introductie

Caterpillar is een grote fabrikant van zwaar gereedschap, dat wordt ingezet door het Israëlische leger en particuliere bedrijven die gecontracteerd zijn door de Israëlische autoriteiten. Het gereedschap wordt ingezet voor de vernieling van Palestijnse huizen en scholen, het ontwortelen van olijfbomen, de bouw van wegen en infrastructuur in de Israëlische nederzettingen in gebieden die door Israël worden bezet (uitsluitend toegankelijk voor kolonisten) en het faciliteren van militaire invallen door wegen te verbreden voor de doorgang van tanks en gepantserde voertuigen. Caterpillar's bulldozers zijn ook gebruikt bij de aanleg van de afscheidingsmuur die Israël bouwt op Palestijns land en die door het Internationaal Gerechtshof als illegaal is aangemerkt. Vanwege deze betrokkenheid bij het schenden van de mensenrechten van Palestijnen, is Caterpillar onderworpen aan niet eerder vertoonde kritiek van de Verenigde Naties en internationale mensenrechtenorganisaties.¹⁷⁴

5.2.2 Nederlandse dochterondernemingen

Caterpillar heeft diverse dochterondernemingen in Nederland, die zich bezig houden met logistiek, productie en financiële dienstverlening:¹⁷⁵

Caterpillar Financial Services Netherlands B.V.
Spaklerweg 45
1096 BA Amsterdam
Telefoon: 020-5606520
Fax: 020-5606522

Caterpillar Logistics Services
Hazeldonk 6522
4836 LD Breda
Telefoon: 076-5967000
Fax: 076-5967033

Caterpillar Logistics Services
Bolderweg 30
1332 AV Almere
Telefoon: 036-5494949
Fax: 036-5329874

Caterpillar Power Ventures Europe B.V.
Strawinskyalaan 3105 Atrium
1077 ZX Amsterdam
Telefoon: 020-4064444
Fax: 020-4064555

Caterpillar Works Tools B.V.
Sigarenmakerstraat 9
5232 BJ 's Hertogenbosch
Telefoon: 073-6399600
Fax: 073-6423065

Mitsubishi Caterpillar Forklift Europe B.V.
Hefbrugweg 77
1332 AM Almere
Telefoon: 036-5306794

Turbomach Netherlands
Rijksstraatweg 22 G
2171 AL Sassenheim
Telefoon: 071-4080919
Fax: 071-4080920
Website: www.turbomach.com

Veratech Holding B.V.
Sigarenmakerstraat 9
5232 BJ 's Hertogenbosch
Telefoon: 073-6399600
Fax: 073-6423065

5.2.3 Financiële diensten door een Nederlandse bank

De Nederlandse ABN AMRO Bank is op diverse manieren betrokken bij het financieren van Caterpillar's wereldwijde activiteiten, door in twee doorlopende kredietfaciliteiten te participeren en garant te staan voor diverse obligatie-emissies:

- In mei 2001 gaf Caterpillar op de internationale kapitaalmarkt obligaties uit met een totale waarde van US\$ 500 miljoen. De obligaties zullen in 2006 aflopen en hebben een rente van 5,950%. De emissie van de obligaties werd beheerd door een emissiesyndicaat dat werd geleid door de Amerikaanse investeringsbanken Morgan Stanley & Co. en Salomon Smith Barney. ABN AMRO Bank nam met een bedrag van US\$ 22,5 miljoen aan dit syndicaat deel. Dit betekent dat ABN AMRO Bank van Caterpillar voor dit totaalbedrag obligaties heeft gekocht en heeft geprobeerd deze aandelen aan haar cliënten (investeringsfondsen, verzekeringsmaatschappijen, et cetera) te verkopen. Indien de bank er niet in zou slagen om alle obligaties te verkopen, zou zij de rest zelf houden. Vanwege deze zogenaamde *underwriting agreement* heeft Caterpillar zekerheid dat alle obligaties die het uitgeeft, worden verkocht.¹⁷⁶
- In juni 2002 heeft Caterpillar op de internationale kapitaalmarkt obligaties uitgegeven met een totale waarde van US\$ 350 miljoen. De obligaties zullen in 2007 aflopen en hebben een rente van 4,875%. De emissie van de obligaties werd beheerd door een emissiesyndicaat dat werd geleid door de Amerikaanse investeringsbanken J.P. Morgan en Salomon Smith Barney. ABN AMRO Bank nam aan het syndicaat deel met een bedrag van US\$ 11,7 miljoen.¹⁷⁷
- In april 2005 gaf Caterpillar *asset-backed notes* (obligaties met onderpand) met een totale waarde US\$ 819,7 miljoen. ABN AMRO Bank was een van vijf banken die deelnamen aan het emissiesyndicaat. Het bedrag dat door ABN AMRO Bank werd gegarandeerd bedroeg US\$ 286,0 miljoen.¹⁷⁸

Met zijn deelname aan deze twee obligatie-emissies heeft ABN AMRO Caterpillar geholpen om van institutionele en private investeerders vreemd vermogen aan te trekken. Deze schulden kunnen worden gebruikt om nieuwe investeringen van Caterpillar te financieren en om bestaande activiteiten uit te voeren. Om een indicatie te geven van het belang van deze obligaties: eind 2004 bezaten Caterpillar en zijn dochterondernemingen bezittingen met een totale waarde van US\$ 43,1 miljard. Van de totale bezittingen was US\$ 15,8 miljard (36,7%) gefinancierd door diverse soorten obligaties. De drie obligatie-emissies waarbij ABN AMRO betrokken was brachten US\$ 1.669,7 miljoen op. Dat is 10,6% van de totale obligatie-emissies door Caterpillar.¹⁷⁹

- In september 2004 verkreeg Caterpillar van een internationaal banksyndicaat een doorlopende kredietfaciliteit ter waarde van US\$ 2.500 miljoen. Het syndicaat was opgezet door zes internationale banken, waaronder ABN AMRO Bank. De doorlopende kredietfaciliteit zal in 2009 aflopen. ABN AMRO Bank zelf nam met US\$ 162,5 miljoen aan deze faciliteit deel.¹⁸⁰
Tegelijkertijd verkreeg Caterpillar van hetzelfde banksyndicaat een eenjarige lening van US\$ 2.500 miljoen.¹⁸¹ Deze lening werd in september 2005 geherfinancierd (zie hieronder).
- In september 2005 verkreeg Caterpillar een van een internationaal banksyndicaat een doorlopende kredietfaciliteit ter waarde van US\$ 1.625 miljoen. Het syndicaat was opgezet door zes internationale banken, waaronder ABN AMRO Bank. De doorlopende kredietfaciliteit zal in 2010 aflopen. ABN AMRO Bank zelf nam met US\$ 106,3 miljoen aan deze faciliteit deel.¹⁸²

De overeengekomen bedragen in deze twee kredietfaciliteiten zijn niet echt aan Caterpillar geleend. Zij dienen als garantie voor het *commercial paper* programma van Caterpillar. Zij verstrekken garanties aan de kopers van *commercial paper* (een soort obligatie) die worden uitgegeven door Caterpillar, dat het bedrijf over alternatieve geldbronnen beschikt, zodat de *commercial paper* kan worden terugbetaald op de vervaldatum. Indien Caterpillar tegen die tijd ontoereikende middelen zou hebben, zouden de banken de terugbetaling overnemen. ABN AMRO Bank heeft Caterpillar dus in staat gesteld om *commercial paper* met een totale waarde van US\$ 168,6 miljoen uit te geven.

Caterpillar is een Amerikaanse producent van zwaar gereedschap dat door het Israëlijsche leger wordt gebruikt voor de vernieling van Palestijnse huizen en de aanleg van infrastructuur in de Israëlijsche nederzettingen. Caterpillar bezit diverse dochterondernemingen in Nederland en heeft een bankrelatie met ABN AMRO Bank.

5.3 Cement Roadstone Holdings

5.3.1 Introductie

Het Ierse bedrijf Cement Roadstone Holdings Plc. (CRH) is actief in 24 landen en heeft ongeveer 60.000 werknemers in meer dan 2.100 vestigingen. Het bedrijf richt zich op de productie van primaire bouwmaterialen (cement, speciemen en betonmixen), de productie van bouwproducten en de distributie van gespecialiseerde bouwmaterialen.¹⁸³

In augustus 2001 kocht Cement Roadstone Holdings van Clal Industries (Israël) een aandeel van 25% in het Israëlijsche bedrijf Mashav Group. Mashav Group is de houdstermaatschappij van Neshar Israel Cement Enterprises, de enige cementproducent in Israël. Het bedrijf heeft fabrieken in Haifa, Ramla en Har Tuv, die cement leveren in heel Israël en op de bezette Westelijke Jordaanoever.¹⁸⁴ CRH verkreeg ook een optie om zijn aandeel in de Mashav Group met nog eens 25% uit te breiden, maar deze optie heeft het bedrijf begin 2004 laten verlopen.¹⁸⁵

In een gesprek met Amnesty International in juni 2004 gaf CRH toe dat naar alle waarschijnlijkheid cement van Neshar Cement wordt gebruikt voor de aanleg van Israël's illegale afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever. Bijna 90% van de route van de afscheidingsmuur loopt over Palestijns land op de bezette Westelijke Jordaanoever, waardoor Palestijnse steden en dorpen worden ingesloten en gemeenschappen en families van elkaar worden gescheiden. Boeren worden van hun land gescheiden door de afscheidingsmuur en veel Palestijnen worden afgesneden van de plaatsen waar ze werken, van scholen, van gezondheidszorgvoorzieningen en andere essentiële diensten.¹⁸⁶ In juli 2004 heeft het Internationaal Gerechtshof in Den Haag bepaald dat de aanleg van de afscheidingsmuur in strijd is met het internationale recht, dat de muur moet worden ontmanteld en dat compensatie moet worden betaald aan de Palestijnse bezitters van eigendommen die onteigend werden voor de aanleg van de muur.¹⁸⁷

5.3.2 Nederlandse dochterondernemingen

In oktober 2003 heeft Cement Roadstone Holdings zijn activiteiten in Nederland sterk uitgebreid door de aankoop van de distributie- en bouwproducten-activiteiten van Cementbouw Handel & Industrie en door een deelname in de verzelfstandiging van de bouwmaterialen-activiteiten van Cementbouw.¹⁸⁸ CRH zegt nu de marktleider in de Benelux te zijn voor bestratingsproducten, kant-en-klaar vloeren en daglicht- en ventilatieproducten. In Nederland zegt Cement Roadstone Holdings bovendien de marktleider te zijn op het gebied van kwaliteitsbakstenen voor gevelbekleding en *expanded polystyrene (EPS)*. Daarnaast is CRH nu de eigenaar van de grootste keten van groothandels in bouwmaterialen in Nederland, met 63 vestigingen van de franchise-formules Cementbouw en NCD Builders Merchants. Tot slot is CRH nu de marktleider in de doe-het-zelf sector in Nederland, met een keten van 129 vestigingen van de Gamma en Karwei franchise-formules.¹⁸⁹ (N.B. Ongeveer 100 Gamma en Karwei winkels zijn in handen van andere ondernemingen.)

Het hoofdkantoor van Cement Roadstone Holdings in Nederland is:¹⁹⁰

CRH Europe P&D B.V.
Einsteinlaan 26
2289 CC Rijswijk
Nederland
Telefoon: 070-4142400

Het Ierse bedrijf Cement Roadstone Holdings is mede-eigenaar van de belangrijkste cementleverancier van de Israëlische afscheidingsmuur op de bezette Westelijke Jordaanoever. In Nederland heeft CRH verschillende dochterondernemingen, inclusief 129 Gamma en Karwei winkels.

5.4 Veolia Environnement

5.4.1 Introductie

Veolia Environnement is een groot Frans bedrijf dat genoteerd staat op de beurs van Parijs. Het bedrijf houdt zich bezig met water, afvalverwerking, energiediensten en transport. Zijn transportdivisie, Veolia Transport, staat bekend onder de merknaam Connex. Veolia Transport is het grootste private Europese passagiersvervoerbedrijf en specialiseert zich in het verzorgen van uitbesteed publiek vervoer. Veolia Transport is actief in 25 landen en heeft 61.000 werknemers. In 2004 realiseerde Veolia Transport een omzet van € 3,6 miljard. Het bedrijf heeft 27.000 weg- en spoorvoertuigen in bedrijf en vervoert meer dan 2 miljard passagiers per jaar.¹⁹¹

In Israël beheert Connex twee regionale busnetwerken, een lange afstandsverbinding die Ashdod met Tel Aviv verbindt, en een stedelijk netwerk in Tiberias.¹⁹² Connex neemt ook deel in het consortium City-Pass, dat in 2002 een contract ter waarde van € 400 million afsloot voor de aanleg van een *light rail system* in Jeruzalem. Tot de andere consortium-partners behoren Polar Investments, Ashtrom en Harel Insurance Investments (allen uit Israël) en Alstom (Frankrijk). Het light rail system krijgt een lengte van 13,8 kilometer en zal lopen van Mount Herzl naar Pisgat Ze'ev, via Jaffa Road.¹⁹³

Het traject van het *light rail system* loopt via enkele Joodse nederzettingen in en rond Oost-Jeruzalem, die gevestigd zijn op bezet Palestijns gebied. Volgens de tegenstanders zorgt het project voor de aansluiting van deze nederzettingen bij de centrale delen van de stad en biedt het hen een belangrijke transportverbinding. Het "Ammunition Hill" station van het netwerk zal ook dienst doen als overstapstation voor reizigers afkomstig uit Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever, inclusief Ma'aleh Adumim en de nederzettingen in de Jordaan-vallei. De tegenstanders vinden daarom dat het *light rail* project een cruciale rol zal spelen bij het instandhouden van de nederzettingen, zodat deze een permanente status krijgen op bezet Palestijns land.¹⁹⁴

Na vragen in de Franse senaat, heeft de Franse regering in maart 2006 erkend dat het *light rail* project illegaal is omdat het wordt aangelegd in de bezette gebieden.¹⁹⁵

5.4.2 Nederlandse dochterondernemingen

Veolia Environnement is eigenaar van verschillende Nederlandse publiek vervoersondernemingen, die opereren onder de Connex merknaam. Deze bedrijven werden verworven aan het begin van dit decennium, toen de publieke vervoersystemen in Nederland werden geprivatiseerd. De totale omzet van deze Nederlandse vervoersondernemingen bedroeg € 202 miljoen in 2004. De ondernemingen hebben 860 bussen, 340 taxi's en twee pontveren in bedrijf, met in totaal 3,253 werknemers.

In Nederland bezit Veolia Transport de volgende dochterondernemingen:¹⁹⁶

- BBA: busvervoer in de provincie Noord-Brabant, de Veluwe regio en het noordwesten van de provincie Utrecht, vier taxibedrijven en het PZN call-center voor vervoer op afroep in Noord- Brabant;
- SBM: busvervoer in Maastricht;
- Limex: busvervoer in de provincie Limburg;
- Twee pontveren die jaarlijks 800.000 passagiers vervoeren tussen Vlissingen en Breskens in monding van de Schelde.

Het adres van het hoofdkantoor van Veolia Transport in Nederland is:

Veolia Transport Nederland B.V.
Mastbosstraat 14
Postbus 3306
4800 DH Breda
Nederland
Telefoon: 076-5281000
Fax: 076-5221191
E-mail: tkienhorst@bba.nl
Website: www.veolia-transport.nl

Het Franse bedrijf Veolia Environnement bouwt een *light rail system* dat Jeruzalem verbindt met Israëlische nederzettingen in en rond bezet Oost-Jeruzalem op de bezette Westelijke Jordaanoever. In Nederland bezit Veolia Environnement verschillende publieke transportondernemingen die bus-, taxi- en veerpontvervoer aanbieden in een aanzienlijk deel van Nederland.

Appendix 1 Index van bedrijven en organisaties

A.R.I. Flow Control Accessories	29, 34
Aartsenfruit.....	13, 16, 34, 35
ABN AMRO Bank.....	57, 58
Adanim Tea.....	16, 34
Afic.....	32, 34
Agrexco Agricultural Export Company.....	11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 34, 40, 45
Allibert.....	26, 42, 43, 45
Almog Tradex.....	15
Alstom.....	60
Amnesty International.....	55, 59
Amnon & Tamar.....	17, 34
Arava Export Growers.....	13, 34, 40, 41, 45
Arava Holland.....	13, 34, 40, 45
Astrom.....	60
Assa Abloy.....	31
Atradius.....	47, 48
Avi Cranes.....	39
AVK Nederland.....	29, 34
B. Gaon Holdings.....	13, 24
Barkan Wine Cellars.....	19, 20, 34, 51
BBA.....	60
Beigel & Beigel.....	38, 45
Bestfoods.....	37, 38
Bio-Lab.....	32, 33, 34, 41, 45
Biosolve.....	33, 34, 41, 45
Caesarea Carpets.....	33, 34
Cargo Air Lines.....	18
Carmel Winery.....	20, 21, 34
Caterpillar.....	55, 56, 57, 58
Cement Roadstone Holdings.....	55, 58, 59
Cementbouw Handel & Industrie.....	59
Christenen voor Israël.....	51
CIDI (Centrum Informatie en Documentatie Israël).....	39
Citrus Marketing Board.....	11, 14, 34
Clal Industries.....	58
Collectieve Israël Actie.....	39
Connex.....	59, 60
CRH Europe P&D.....	59
Curver.....	26, 42, 43, 45
Danone.....	44
Danone Springs of Eden.....	44
Dead Sea Laboratories.....	24, 34
Deutsche Bank.....	47
DHV.....	36
Eden Springs (Nederland).....	44, 45
El Al Israel Airlines.....	18
European Locking Centre.....	31, 35
European Union.....	5, 6
EVD.....	46, 47
Excell Benelux.....	32, 34
Faran.....	13, 34, 40, 45
Federatie Nederlandse Zionisten.....	51
Friesland Foods.....	14, 34

Gamma	59
Getronics.....	36
Golan Heights Winery	21, 22, 34
Golan Industries Metal & Electronics.....	30
Green Tech	54
Grupo Catalana Occidente.....	47
Hadiklaim - Israel Date Growers' Cooperative	15
Harel Insurance Investments.....	60
Heineken.....	36
Hema	20, 34
Hovago.....	39
Inbal Insurance Company.....	6
Incentive Technological Incubator	54
Intercosma	25, 35, 51
Interwand Eibergen	38, 39, 45
Israel Aircraft Industries.....	29, 30, 35
Israel Office Delft.....	52
Israël Producten Centrum.....	16, 17, 20, 22, 25, 34, 35, 51
J.P. Morgan.....	57
Jardin International Holding.....	27, 42, 43, 45
Jardin Netherlands	42, 43, 45
Jewish National Fund	52
JLG	39
Joods Nationaal Fonds.....	52
Jordan Plains Development Corporation	12, 15, 16, 35
Kamer van Koophandel Israël-Nederland.....	49
Kamer van Koophandel Nederland-Israël.....	50
Karo Kado	22, 35
Karwei	59
Keter Europe Gardening.....	27, 35, 41, 43, 45
Keter Plastic	26, 27, 35, 41, 43, 45
Keterim.....	27, 29, 35
KLM.....	36
Koninklijke Luchtmacht.....	30, 35
KPMG	53
Langfruit	15, 35
Lima Holding	39, 40
Limex	60
Lipski.....	26
Mammoet.....	39
Mapal Europe.....	28, 35, 43, 45
Mapal Plastic Products.....	27, 28, 35, 43, 45
Marenco	31, 35
Mashav Group.....	58
Mayanot Eden	43, 44, 45
Mehadrin-Tnuport Export Company.....	14
Meyn Food Processing Technology.....	47
Meytag High Tech Ventures	54
Ministerie van Landbouw (LNV).....	48
Mitsubishi Caterpillar Forklift Europe	56
Mofet B'Yehuda - Technology and Business Incubator.....	54
Morgan Stanley & Co.	57
Mouwes Kosher Delicatessenbedrijf.....	18, 35
Multi Trade International.....	31, 35
Mul-T-Lock	31, 35

NCD Builders Merchants	59
Nederlandse ambassade in Israel	49, 50
Nesher Israel Cement Enterprises.....	58
Netherlands Foreign Investment Agency	49
Ofertex Industries	33, 34, 35
Oppenheimer Production & Marketing.....	17, 18, 35
OPTIN	53, 54
Oud Reuchlin & Boelen	21, 34
OutStanding Solutions.....	27, 41
PalTrade	12
Philips	36
Polar Investments.....	60
Praxis	27, 41
Remgro	37
Revaho.....	29, 34
Riwal	39, 40, 45
Salomon Smith Barney.....	57
SBM	60
Schalekamp Beheer	39, 40
Siemens Nederland.....	47
Soda-Club	23, 24, 35, 37, 45
Speelgoed International.....	28, 35
Swiss Re	47
The Danone Springs of Eden	45
The Springs of Eden.....	44, 45
Tip Top Toys	28, 35
Tishbi Estate Winery	22, 35
TNT Post.....	36
Turbomach Netherlands	57
Unilever	36, 37, 38, 45
Van Oord.....	39
Vendex KBB.....	20
Veolia Environnement	55, 59, 60, 61
Veolia Transport.....	59, 60
Veratech Holding.....	57
Vitco	37
Western Negev Initiative Center	54
World Zionist Organisation	51
Yentl Cosmetica	24, 34
Yoffi.....	24, 34

Appendix 2 Literatuurverwijzingen

- 1 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, Geneva, 12 augustus 1949.
- 2 The Settlements - Economic Cost to Israel, Shir Hever, The Alternative Information Center, Jeruzalem / Beit Sahour, juli 2005.
- 3 On settlement trade, Europe doesn't stand tall, Peter Lagerquist, MERIP (www.merip.org), 8 april 2003.
- 4 EU, Israel resolve trade dispute over settlements, Reuters, 5 August 2004; Citrus from Israeli settlements loses EU tariff-free status, Fruitnet.com, 10 augustus 2004; Brussels Israel and EU begin new goods origin policy, Fruitnet.com, 2 februari 2005.
- 5 EU approves Israeli proposal for exports from territories, Hadas Manor, Globes, Tel Aviv, 10 november 2004.
- 6 Israel's Exploitation of Palestinian Natural Resources in the Jordan Valley, Website Applied Research Institute Jerusalem (www.arij.org), bekeken in oktober 2005; Persoonlijke communicatie met Fathy Khadarat (Palestinian Observatory at PARC), oktober 2005.
- 7 Statistical Abstract of Israel, Central Bureau of Statistics, Issue 2005-No.56, Tel Aviv, augustus 2005.
- 8 Statistical Abstract of Israel, Central Bureau of Statistics, Issue 2005-No.56, Tel Aviv, augustus 2005.
- 9 Gaza growers prepare to return to agricultural production in Israel, Fruitnet.com, 27 september 2005.
- 10 List of Products from Settlements in the Occupied Territories, Website Gush Shalom (www.gush-shalom.org), bekeken in oktober 2005.
- 11 Website EVD (www.evd.nl), bekeken in oktober 2005.
- 12 Website EVD (www.evd.nl), bekeken in oktober 2005.
- 13 Data Eurostat, Productschap Tuinbouw, Den Haag, oktober 2005.
- 14 30 300 V Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 - Antwoorden op (extra) feitelijke vragen, Tweede Kamer der Staten Generaal, Den Haag, november 2005.
- 15 Israel's fresh exports - produce, Eurofood, 11 oktober 2001; Website Dun & Bradstreet Israel (duns100.dun.db.co.il), bekeken in december 2005.
- 16 Apartheid and Agrexco in the Jordan Valley, Lena Green, The Electronic Intifada, 4 september 2005; Persoonlijke communicatie met Fathy Khadarat (Palestinian Observatory at PARC), oktober 2005.
- 17 EU dreigt Israël met nieuwe importheffingen, Het Financieele Dagblad, Amsterdam, 18 oktober 2002.
- 18 Palestinians sign export deal for Gaza greenhouse produce, Arnon Regular, Haaretz, Jeruzalem, 24 augustus 2005.
- 19 The Agrexco Seven - Day one, Falestine Hurriyah, Indymedia UK, London, 24 januari 2006.
- 20 Persoonlijke communicatie met dhr. Steenhorst, Agrexco, Schiedam, 31 maart 2006.
- 21 Website Aartsenfruit (www.aartsenfruit.nl), bekeken in oktober 2005; Persoonlijke communicatie met dhr. Steenhorst, Agrexco, Schiedam, 31 maart 2006.

- 22 Israel's fresh exports - produce, Eurofood, 11 oktober 2001; Website Gaon Holdings (www.gaon.com), bekeken in oktober 2005.
- 23 Website Ministry of Agriculture (www.moag.gov.il), bekeken in oktober 2005.
- 24 Persoonlijke communicatie met Susan Rockwell (Mattin), oktober 2005; Persoonlijke communicatie met Fathy Khadarat (Palestinian Observatory at PARC), oktober 2005.
- 25 Website Citrus Marketing Board (www.jaffa.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 26 Jaffa oranges may come from America and Australia, Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 12 november 2002.
- 27 Citrus Marketing Board loses "Jaffa", Hadas Magen, Globes, Tel Aviv, 11 januari 2005.
- 28 Dutch concern to market yoghurt under "Jaffa" label, Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 20 november 2000.
- 29 Website Hadiklaim (www.hadiklaim.com), bekeken in oktober 2005.
- 30 Website Kokk.no (www.kokk.no), bekeken in december 2005.
- 31 Website Langfruit (www.langfruit.nl), bekeken in oktober 2005.
- 32 French customs imposes duties on dates from "occupied territories", Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 14 oktober 2002.
- 33 Website Aartsenfruit (www.aartsenfruit.nl), bekeken in oktober 2005.
- 34 List of Products from Settlements in the Occupied Territories, Website Gush Shalom (www.gush-shalom.org), bekeken in oktober 2005; Website Mavua (www.mavua.com), bekeken in december 2005.
- 35 Website Amnon & Tamar (www.herb-seasoning.com), bekeken in november 2005.
- 36 Website Kokken Informerer (www.kokk.no), bekeken in december 2005.
- 37 Website Mouwes (www.mouwes.nl), bekeken in december 2005.
- 38 Website EVD (www.evd.nl), bekeken in oktober 2005.
- 39 New airport rules threaten flowering relationship, Galina Vromen, Website OPTIN (www.optin.nl), rond 1998; Europe says it with Israeli flowers, Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 11 februari 2004; From Israel with love: 56m flowers flown to Europe for Valentine's, Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 9 februari 2005.
- 40 Website Cargo Air Lines (www.cal.co.il), bekeken in november 2005.
- 41 Persoonlijke communicatie met Fathy Khadarat (Palestinian Observatory at PARC), oktober 2005.
- 42 From Israel with love: 56m flowers flown to Europe for Valentine's, Michal Raveh, Globes, Tel Aviv, 9 februari 2005.
- 43 Israël: opheffing monopolie bloemenexport biedt kansen voor Nederlands bedrijfsleven, LBActualiteiten, Den Haag, 9 april 1999.
- 44 Persoonlijke communicatie met Fathy Khadarat (Palestinian Observatory at PARC), oktober 2005.
- 45 \$1 million will be invested annually in wine exports in the next five years, Hadas Manor, Globes, Jeruzalem, 25 mei 2005.
- 46 Website Barkan Wine Cellars (www.barkan-winery.co.il), bekeken in oktober 2005; Website Israel Wines (www.israelwines.co.il), bekeken in oktober 2005.

- 47 List of Products from Settlements in the Occupied Territories, Website Gush Shalom (www.gush-shalom.org), bekeken in oktober 2005.
- 48 Website Barkan Wine Cellars (www.barkan-winery.co.il), bekeken in oktober 2005; Website Israel Wines (www.israelwines.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 49 Website Israël Producten Centrum (www.ipc-nijkerk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 50 Database Wijnimport Productschap Wijn (www.wijninfo.nl), bekeken in september 2006.
- 51 Website Hema (www.hema.nl), bekeken in oktober 2005.
- 52 Website Carmel Winery (www.carmelwines.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 53 Website Carmel Winery (www.carmelwines.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 54 Carmel Winery - Product Range For Export, Website Israel Wines (www.israelwines.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 55 Website Carmel Winery (www.carmelwines.co.il), bekeken in september 2005.
- 56 Website Oud Reuchlin & Boelen (www.oudreuchlinboelen.nl), bekeken in oktober 2005.
- 57 Website Golan Heights Winery (www.golanwines.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 58 Brief van Jan van Dam (Gall & Gall) aan UCP, Beverwijk, 14 augustus 2006.
- 59 Website Israël Producten Centrum (www.ipc-nijkerk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 60 Website Tishbi Estate Winery (www.tishbi.com), bekeken in oktober 2005.
- 61 Website Tishbi Estate Winery (www.tishbi.com), bekeken in oktober 2005.
- 62 Website Tishbi Estate Winery (www.tishbi.com), bekeken in oktober 2005.
- 63 Breda werkt! - Soda Club bedient vanuit Breda half Europa, Ron Gregoor, BN/DeStem, 16 februari 2005; Website Soda-Club (www.sodaclub.com), bekeken in oktober 2005.
- 64 Soda Club Leases 13,000 SqM in Mishor Edomim for \$3.25 per SqM, Globes, Tel Aviv, 30 juli 1996.
- 65 Soda Club exits territories under EU pressure, Ora Coren, Haaretz, Jeruzalem, 4 mei 2003; Website Soda-Club (www.sodaclub.com), bekeken in oktober 2005.
- 66 Persoonlijke communicatie met Susan Rockwell (Mattin), oktober 2005.
- 67 Breda werkt! - Soda Club bedient vanuit Breda half Europa, Ron Gregoor, BN/DeStem, 16 februari 2005; Website NAC (www.nac.nl), bekeken in december 2005.
- 68 Website Ahava Dead Sea Laboratories (www.ahava.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 69 Website Gaon Holdings (www.gaon.com), bekeken in oktober 2005.
- 70 Website Ahava Nederland (www.ahavanederland.nl), bekeken in oktober 2005; Website Ahava Dead Sea Laboratories (www.ahava.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 71 Kompass Company Directory (www.kompass.com), bekeken in oktober 2005.
- 72 Website Guardians of the Environment (www.efronim.org.il), bekeken in oktober 2005.
- 73 Website Belmon-Nurit (www.belmon.co.il), bekeken in november 2005.

- 74 Website Mineral Care (www.mineralcare.nl), bekeken in oktober 2005; Website Israël Producten Centrum (www.ipc-nijkerk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 75 Website Guardians of the Environment (www.efronim.org.il), bekeken in oktober 2005.
- 76 Keter-Plastic's Logistics Department - Israel, Presentation by Micha Auerbach (President of Hi-G-Tek Ltd.), Or-Yehuda, januari 2005.
- 77 Company profile Keter Plastic, Goliath, Oktober 2005; Website Dun & Bradstreet Israel (duns100.dunb.co.il), bekeken in december 2005.
- 78 Keter-Plastic's Logistics Department - Israel, Presentation by Micha Auerbach (President of Hi-G-Tek Ltd.), Or-Yehuda, januari 2005.
- 79 Keter buys rival Allibert, Michael Lauzon, Plastics News, 5 januari 2004.
- 80 Pactnieuws, jaargang 4 nummer 9, juni 2001; Keter owners acquire Curver, Michael Lauzon, Plastics News, 17 januari 2005; Newell Rubbermaid Completes Sale of Curver, Persbericht Newell Rubbermaid, Atlanta, 1 juni 2005.
- 81 Website Outstanding Solutions (www.outstanding-keter.com), bekeken in oktober 2005.
- 82 Website Keterim (www.keter.nl), bekeken in oktober 2005.
- 83 Mapal adds school products, Israel Business Today, Tel Aviv, 4 september 1992; Website Golan Fund (www.golanfund.org), bekeken in december 2005.
- 84 Database Handelsregister (www.kvk.nl), bekeken in december 2005.
- 85 Website Tip Top Toys (www.interstar.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 86 List of Products from Settlements in the Occupied Territories, Website Gush Shalom (www.gush-shalom.org), bekeken in oktober 2005.
- 87 Website A.R.I. Flow Control Accessories (www.arivalves.com), bekeken in december 2005.
- 88 Website A.R.I. Flow Control Accessories (www.arivalves.com), bekeken in december 2005.
- 89 Website A.R.I. Flow Control Accessories (www.arivalves.com), bekeken in december 2005; Website Revaho (www.revaho.nl), bekeken in december 2005.
- 90 Website Israel Aircraft Industries (www.iai.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 91 Plant's location over Green Line costs IAI, Amnon Barzilai, Haaretz, Jeruzalem, 6 april 2005.
- 92 Israel Aircraft Industries Awarded Contract For The Supply of EHUD AACMI Training Systems to The Royal Netherlands Airforce, Persbericht Israel Aircraft Industries, Ben-Gurion International Airport, 4 maart 2001.
- 93 Website Mul-T-Lock (www.mul-t-lock.com), bekeken in oktober 2005.
- 94 Mul-T-Lock expands, Hadas Manor, Globes, Tel Aviv, 1 september 2005.
- 95 Website Assa Abloy (www.assaabloy.com), bekeken in oktober 2005.
- 96 Website Mul-T-Lock (www.mul-t-lock.com), bekeken in september 2006.
- 97 Website SCM Certificatie (www.scm.nl), bekeken in september 2006; Website European Locking Centre (www.eurolocks.nl), bekeken in september 2006.

- 98 In een schriftelijke reactie aan UCP liet European Locking Centre op 14 augustus 2006 weten geen importeur van Mul-T-Lock te zijn. Niet ontkend werd echter dat het bedrijf Mul-T-Lock producten verkoopt zoals uit de website van European Locking Centre blijkt. Brief van Henk Hoeder (European Locking Centre) aan UCP, Rotterdam, 14 augustus 2006.
- 99 Website Afic (www.afic-ltd.com), bekeken in december 2005.
- 100 Website Excell Benelux (www.printsupplies.nl), bekeken in december 2005.
- 101 Bio-Lab Moves to Atarot, Judy Siegel, Jerusalem Post, Jeruzalem, 26 maart 1999.
- 102 Website Biosolve (www.biosolve.nl), bekeken in oktober 2005.
- 103 Kompass Company Directory (www.kompass.com), bekeken in oktober 2005.
- 104 Website Ofertex (www.ofertex.com), bekeken in oktober 2005.
- 105 30 300 V Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 - Antwoorden op (extra) feitelijke vragen, Tweede Kamer der Staten Generaal, Den Haag, november 2005.
- 106 Israël Marktschets: Plaaginsecten in de kibboets, Moniek Mercé, Buitenlandse Markten, Den Haag, juni 2005.
- 107 De Nederlandsche Bank, Amsterdam, september 2005.
- 108 30 300 V Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 - Antwoorden op (extra) feitelijke vragen, Tweede Kamer der Staten Generaal, Den Haag, november 2005.
- 109 Jaarverslag 2002, Soda-Club International B.V., Breda, augustus 2004.
- 110 E-mail Kees van der Waaij (Voorzitter directie Unilever Nederland Holdings B.V.) aan United Civilians for Peace, Rotterdam, 4 oktober 2006.
- 111 Unilever Israel to fire 130, Vered Sharon-Rivlin, Globes, Tel Aviv, 23 december 2004; Unilever Israel to invest NIS 12m in Haifa plant, Hadas Manor, Globes, Tel Aviv, 20 oktober 2005; E-mail Kees van der Waaij (Voorzitter directie Unilever Nederland Holdings B.V.) aan United Civilians for Peace, Rotterdam, 4 oktober 2006.
- 112 E-mail Kees van der Waaij (Voorzitter directie Unilever Nederland Holdings B.V.) aan United Civilians for Peace, Rotterdam, 4 oktober 2006.
- 113 State denies Unilever Israel grant to move plant in territories to Arad, Navit Zomer, Globes, Tel Aviv, 28 juli 2004; E-mail Kees van der Waaij (Voorzitter directie Unilever Nederland Holdings B.V.) aan United Civilians for Peace, Rotterdam, 4 oktober 2006.
- 114 Website Interwand Eibergen (www.interwand.nl), bekeken in maart 2006.
- 115 Website Interwand Eibergen (www.interwand.nl), bekeken in maart 2006; Nederlands bedrijf levert bijzondere wand Gazastrook, RTL-Z, Hilversum, 27 maart 2006; Persoonlijke communicatie met Ger Bras (Exportmanager of Interwand Eibergen), Eibergen, 31 maart 2006.
- 116 Website Riwal (www.riwal.nl), bekeken in augustus 2006.
- 117 Riwal success based on people, Cranes & Access, Januari-Februari 2006.
- 118 Riwal aim high and order 1,000 new JLG lifts, Vertikal.Net, 2 december 2004; Website Riwal (www.riwal.nl), bekeken in augustus 2006.
- 119 Annual report 2005, MDN Holding B.V., Spijkenisse, Augustus 2006.

- 120 Jaarverslag 2005, Collectieve Israël Actie, Amsterdam, April 2006; Website CIDI (www.cidi.nl), bekeken in augustus 2006; Telefonische informatie CIDI, Den Haag, 1 augustus 2006.
- 121 Rivals of Riwal suspected of threats, theft, burning company's cranes, Guy Leshem, Haaretz, Jeruzalem, 24 juli 2006.
- 122 Publicatierapport 2004, Lima Holding BV, Spijkenisse, 28 juni 2005; Riwal success based on people, Cranes & Access, Januari-Februari 2006; Website Riwal (www.riwal.nl), bekeken in augustus 2006; Uittreksel Lima Holding BV (dossiernummer 24290890), Handelsregister van de Kamers van Koophandel, 5 september 2006.
- 123 Rivals of Riwal suspected of threats, theft, burning company's cranes, Guy Leshem, Haaretz, Jeruzalem, 24 juli 2006; Avi Cranes owner, courier charged with arson, threats, Oded Arbel, Haaretz, Jeruzalem, 27 juli 2006.
- 124 PvdA stelt vragen over Dordts kraanverhuurbedrijf, ANP, Den Haag, 7 juli 2006; TV Rijnmond, Rotterdam, 7 juli 2006; Vragen van het lid Koenders (PvdA) aan de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Economische Zaken over de betrokkenheid van Riwal bij de bouw van de Israëlische muur, Tweede Kamer, Den Haag, 10 juli 2006.
- 125 World Court Adds Pressure to CRH on Israel Fence/Wall, Amnesty International Irish Section, Dublin, 9 juli 2004.
- 126 Beantwoording vragen van lid Koenders over de betrokkenheid van Riwal bij de bouw van de Israëlische barrière, Nederlands Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag, 4 september 2006.
- 127 Website Outstanding Solutions (www.outstanding-keter.com), bekeken in oktober 2005.
- 128 Website Allibert Benelux (www.allibert-sanitaire.com), bekeken in oktober 2005.
- 129 Website Curver (www.curver.com), bekeken in oktober 2005.
- 130 Vergroeid met kunststof tuinmeubel, Matthijs Smits, Het Financieele Dagblad, Amsterdam, 7 mei 2003; Website Jardin Netherlands (www.jardin.nl), bekeken in oktober 2005.
- 131 Keter owners acquire Curver, Michael Lauzon, Plastics News, 17 januari 2005.
- 132 Website Danone Springs of Eden (www.edensprings.com), bekeken in oktober 2005.
- 133 Britain's Virgin Drinks enters beverage market in Israel, Ayala Tsoref, Haaretz, Jeruzalem, 14 mei 2003; Kompass Company Directory (www.kompass.com), bekeken in oktober 2005.
- 134 Groupe Danone and Eden Springs create a major European HOD player, Persbericht Danone Springs of Eden, Lausanne, 10 april 2003.
- 135 Database Handelsregister (www.kvk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 136 Groupe Danone and Eden Springs create a major European HOD player, Persbericht Danone Springs of Eden, Lausanne, 10 april 2003.
- 137 Marketing Mey Eden, Guy Rolnik, The Marker, Tel Aviv, 14 februari 2005.
- 138 Website Danone Springs of Eden (www.edensprings.com), bekeken in oktober 2005.
- 139 Brief van Ditmar Koster (Eden Springs (Nederland)) aan UCP, Rotterdam, 3 augustus 2006.
- 140 Database Handelsregister (www.kvk.nl), bekeken in december 2005.
- 141 30 300 V Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 - Antwoorden op (extra) feitelijke vragen, Tweede Kamer der Staten Generaal, Den Haag, november 2005.

- 142 Website EVD (www.evd.nl), bekeken in oktober 2005.
- 143 Persoonlijke communicatie met Dafne van Baarle (EVD), Den Haag, 7 oktober 2005.
- 144 Website Atradius (www.atradius.com), bekeken in oktober 2005.
- 145 Uitgereikte polissen Faciliteit: EKV, Atradius Dutch State Business, Amsterdam, januari 2004; Uitgereikte polissen Faciliteit: EKV, Atradius Dutch State Business, Amsterdam, februari 2005.
- 146 Persoonlijke communicatie met dhr. Trommar (Atradius), Amsterdam, 30 november 2005.
- 147 Persoonlijke communicatie met mw. E. Verboom (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), Den Haag, 6 oktober 2005.
- 148 Persoonlijke communicatie met mw. C.Konsten (Nederlandse ambassade in Ankara), Ankara, 13 december 2005.
- 149 Website NFIA (www.nfia.nl), bekeken in oktober 2005.
- 150 Website Nederlandse ambassade in Israël (www.netherlands-embassy.co.il), bekeken in oktober 2005.
- 151 Website Holland-Israël Trade Portal (www.holland-israel.com), bekeken in oktober 2005.
- 152 Persoonlijke communicatie met dhr. Beenen (Nederlandse ambassade), Tel Aviv, 6 december 2005.
- 153 Website Kamer van Koophandel Nederland-Israël (www.kvknederlandisrael.nl), bekeken in oktober 2005.
- 154 Persoonlijke communicatie met dhr. Cortissos (Kamer van Koophandel Nederland-Israël), Amstelveen, 5 december 2005.
- 155 Website Christenen voor Israël (www.christenenvoorisrael.nl), bekeken in november 2005.
- 156 Website Golan - open up to life (www.golan.org.il), bekeken in november 2005.
- 157 Website Israël Producten Centrum (www.ipc-nijkerk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 158 Website FNZ (www.fnz.info), bekeken in oktober 2005.
- 159 The Settlements - Economic Cost to Israel, Shir Hever, The Alternative Information Center, Jeruzalem / Beit Sahour, juli 2005.
- 160 Website FNZ (www.fnz.info), bekeken in november 2005.
- 161 Website Israel Office Delft (www.israeloffice.com), bekeken in oktober 2005.
- 162 Website Joods Nationaal Fonds (www.jnf.nl), bekeken in december 2005.
- 163 Oral intervention submitted by Habitat International Coalition and Adalah: The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel on Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and All Forms of Discrimination, UN Commission On Human Rights - Sixtieth session, 14 maart - 22 april 2005.
- 164 Persoonlijke communicatie met dhr. Joseph Schechla (Habitat International Coalition), Giza, 28 november 2005.
- 165 Website KPMG Netherlands (www.kpmg.nl), bekeken in oktober 2005.
- 166 Persoonlijke communicatie met dhr. Mizrachy (KPMG Israël Desk), Amstelveen, 30 november 2005.
- 167 Website OPTIN (www.optin.nl), bekeken in oktober 2005.

- 168 Website Matimop (www.matimop.org.il), bekeken in oktober 2005.
- 169 Website Center of Incubators for Technological Initiatives (www.incubators.org.il), bekeken in november 2005.
- 170 Persoonlijke communicatie met van mw. J. Peersman (OPTIN), Amstelveen, 30 november 2005.
- 171 Presbyterian Church names companies for 'progressive engagement' over role in Middle East violence, Persbericht Presbyterian Church (USA), Seattle, 5 augustus 2005.
- 172 Amnesty urges Tánaiste to investigate Irish company's role in illegal Israeli fence/wall, Amnesty International Irish Section, Dublin, 16 juni 2004.
- 173 Stop Connex & Alstom Now!, Anti-Apartheid Wall Campaign, Beit Hanina, November 2005.
- 174 Caterpillar - The Alternative Report, War on Want, Londen, Maart 2005; Presbyterian Church names companies for 'progressive engagement' over role in Middle East violence, Persbericht Presbyterian Church (USA), Seattle, 5 augustus 2005.
- 175 Database Handelsregister (www.kvk.nl), bekeken in oktober 2005.
- 176 Terms Agreement for \$500,000,000 Caterpillar Financial Services Corporation (a Delaware corporation) 5.95% Notes due 2006, Nashville, 8 mei 2001.
- 177 Terms Agreement for \$350,000,000 Caterpillar Financial Services Corporation (a Delaware corporation) 4.875% Notes due 2007, Nashville, 24 juni 2002.
- 178 Form 8-K: Current Report Pursuant to Section 13 or 15(d) of the Securities Exchange Act of 1934, Caterpillar Financial Funding Corporation and Caterpillar Financial Asset Trust 2005-A, Illinois, 28 april 2005.
- 179 Annual Report 2004, Caterpillar, Illinois, April 2005.
- 180 Credit Agreement (Five-Year Facility) Among Caterpillar Inc., Caterpillar Financial Services Corporation, and Caterpillar Finance Corporation as Borrowers and The Financial Institutions Named Herein As Banks, Illinois, 23 september 2004.
- 181 Annual Report 2004, Caterpillar, Illinois, April 2005.
- 182 Credit Agreement (Five-Year Facility) Among Caterpillar Inc., Caterpillar Financial Services Corporation, and Caterpillar Finance Corporation as Borrowers and The Financial Institutions Named Herein As Banks, Illinois, 22 september 2005.
- 183 Website CRH (www.crh.ie), bekeken in november 2005.
- 184 CRH announces materials investments in North America and the Middle East, Persbericht CRH, Dublin, 10 augustus 2001.
- 185 Annual Report 2004, CRH, Dublin, April 2005.
- 186 Amnesty urges Tánaiste to investigate Irish company's role in illegal Israeli fence/wall, Amnesty International Irish Section, Dublin, 16 juni 2004.
- 187 World Court Adds Pressure to CRH on Israel Fence/Wall, Amnesty International Irish Section, Dublin, 9 juli 2004.
- 188 CRH concludes Cementbouw transactions, Press release CRH, Dublin, 3 oktober 2003.
- 189 Annual Report 2004, CRH, Dublin, April 2005.
- 190 Website CRH (www.crh.ie), bekeken in november 2005.

- 191 Website Veolia Environnement (www.veoliaenvironnement.com), bekeken in maart 2006.
- 192 Website Veolia Transport (www.connex.net), bekeken in maart 2006.
- 193 Palestinians lobby France to stop Jerusalem light rail project, Peggy Cidor, Jerusalem Post, Jeruzalem, 7 november 2005.
- 194 Stop Connex & Alstom Now!, Anti-Apartheid Wall Campaign, Beit Hanina, November 2005.
- 195 Le Gouvernement Français Reconnaît L'illégalité Du Tramway De Jérusalem, Et S'en Lave Les Mains, Website CAPJPO - EuroPalestine (www.europalestine.com), 5 maart 2006.
- 196 Website Veolia Transport NL (www.connex.info), bekeken in maart 2006.